

Antiikin Rooman legioonalaisten aseiden, suojarahusteiden ja tukkohtien historiallinen tarkkuus *Asterix seikkailee* -sarjakuvissa

Oulun yliopisto Historiatieteet

Historia Pro gradu

15.4.2024

Samuel Korhonen

Sisällys

Johdanto	3
1. Rooman legioonalaisten aseet	14
1.1. Asterix-sarjakuvien usein muuttuva <i>Gladius</i> -miekkä	15
1.2. Legioonalaisten keihäs Asterix-sarjakuvissa – <i>Pilum</i> vai lähitaistelukeihäs?.....	25
2. Rooman legioonalaisten suojaruusteet	33
2.1. Asterix-sarjakuvien tarkat legioonalaisten haarniskat	33
2.2. Veistoksista kopioitu Asterix-sarjakuvien legioonalaisten kypärä.....	46
3. Rooman legioonalaisten tukikohdat.....	54
Loppulause.....	69
Lähteet ja tutkimuskirjallisuus.....	72

Johdanto

Eletään vuotta 50 eKr. Roomalaiset ovat miehittäneet Gallian... mutta eivät sentään aivan kokonaan: pieni kylällinen voittamattomia gallialaisia pitää yhä puoliaan valloittajaa vastaan. Elämä ei kaikin ajoin ole helppoa Rooman legioonalaisille, jotka asuvat Citeriumin, Akvariumin, Laudanumin ja Periferiumin linnoitetuissa leireissä...

Näillä sanoilla alkava *Asterix seikkailee* -sarjakuva on ranskalaisen käsikirjoittaja René Goscinny'n sekä hänen maanmiehensä, piirtäjä ja käsikirjoittaja Albert Uderzon luoma antiikin Roomaan sijoittuva sarjakuva. Sarjakuvassa gallialainen Asterix, hänen ystävänsä Obelix ja heidän kyläläisensä elävät keskellä roomalaisten valloittamaa Galliaa vuonna 50 eKr., ollen ainoa kylä, joka enää vastustaa roomalaisia. Sarjakuvan virallinen suomenkielinen nimitys on ”*Asterix seikkailee*”, mutta selvyuden vuoksi puhun sarjakuvasta tutkimuksessani vain nimellä Asterix.

Asterix-sarjakuvat kuuluvat kokonaisuuteen, jota kutsutaan käsitteellä *bande dessinée*. Käsitteen määrittely vaihtelee jonkin verran, mutta käytännössä käsitteellä tarkoitetaan ranskalaisbelgialaisia sarjakuvia, jotka ovat saavuttaneet suurta suosioita Euroopassa.¹ Käsite on tärkeä siksi, että saman kokonaisuuden alla on runsaasti muitakin kuuluisia sarjakuvia, joista merkittävimpinä voisi mainita Hergén piirtämän Tintin sekä Morriksen Lucky Luken. Merkityksellistä on siis se, että Asterix luotiin siis Ranskassa monen muun Euroopassa erittäin suosittun sarjakuvan rinnalla.

Ensimmäinen Asterix-sarjakuva julkaistiin vuonna 1961. Toisesta maailmansodasta oli tuolloin kulunut melko vähän aikaa. Goscinny ja Uderzoa pyydettiin vuonna 1959 luomaan sarjakuva uuteen *Pilote*-lehteen. Pyyntöön sisältyi toive siitä, että sarjakuvan hahmo olisi ranskalainen, minkä seurauksena tekijät päätyivät luomaan sarjakuvan ranskalaisten esi-isiksi ajatelluista gallialaisista. Tekijät loivat tarkoituksella myös ajan kulle epätyypillisen hahmon, koska Asterixista tuli ison ja lihaksikkaan sankarin sijaan pieni ja ruma, mutta ovela. Tällä haluttiin ennen kaikkea erottua ajalle tyypillisistä sankarisarjakuvista.²

Lopputuloksena syntyi siis eräänlainen parodia ranskalaisista. Nämä esi-isät toki vastustavat urhoollisesti roomalaisia valloittajia, mutta sarjakuvissa korostuvat gallialaisten

¹ Barnett 2016, 131.

² *The Connexion* 24.3.2020. (Luettu 30.3.2023)

hauskat tavat, piirteet ja äkkipikainen luonne. Tarkoituksena Asterix-sarjakuvissa on ensisijaisesti hauskuuttaa lukijaa. Vaikka kuvauksen voisi ajatella olevan vähemmän mairitteleva, ranskalaiset ottivat sarjakuvan ylpeydenaiheekseen³. Asterix on erittäin suosittu sarjakuva myös Ranskan ja Belgian ulkopuolella. Vuoteen 2020 mennessä Asterix-sarjakuvia oli myyty arviolta 380 miljoonaa kappaletta, käännetty yli 110 kielelle ja julkaistu yli 80 maassa.⁴ Lukijoita on siis maailmanlaajuisesti. Sarjakuvien julkaiseminen on jatkunut edelleen uusien osien muodossa alkuperäisten tekijöiden kuoleman jälkeen.

Tässä tutkimuksessa keskityn Asterix-sarjakuvien legioonalaisiin. Antiikin Rooman ajan armeija, siis legioonat, ovat Asterix-sarjakuvissa merkittävässä osassa seikkailuja. Legioonalaiset yrittävät jatkuvasti valloittaa Asterixin kotikylän ja ovat siten toistuvasti taistelemassa heitä vastaan. Suurin osa tarinoista pohjautuu legioonalaisten ja gallialaisten jatkuvaan välienselvittelyyn. Tarkoitukseni on tutkia legioonalaisten kuvauksen historiallista tarkkuutta.

Asterixin suosio on yksi merkittävä peruste tutkimuksen tekemiselle. Suosio on johtanut siihen, että lukijat muodostavat mielikuvia ja tietoja antiikin Roomasta näiden sarjakuvien pohjalta. Muodostuvat mielikuvat saattavat olla myös vääriä, kuten toinen sarjakuvan tekijä, Albert Uderzo, sai huomata. Hän on maininnut saaneensa historiantutkijoilta kritiikkiä esimerkiksi sarjakuvissa usein näkyvistä hiidenkivistä, joita lapset ovat luulleet erheellisesti todeksi⁵.

On tärkeää huomioida, että tekijöiden itsensä mukaan, Asterix ei lähtökohtaisesti ole historiallisten faktojen kannalta tarkka. Asterixeissa on runsaasti anakronismia, siis väärään aikayhteyteen asettamista⁶. Tämän Uderzo on myöntänyt haastattelussakin:

*The only historical limits that we put on ourselves were countries visited by - or simply existing! - At the time of the Gauls but we allowed ourselves to use anachronisms, which I continue to do, with great care.*⁷

Tämä asettaa lähtökohdan tutkimukselleni. Uderzon kommentin perusteella on selvää, että anakronismia on käytetty ja siten Asterix-sarjakuvissa on varmasti epätarkkuuksia. Uderzon lausahdus jättää kuitenkin monella tapaa epäselväksi, mikä Asterixeissa on

³ Barnett 2016, 132.

⁴ Yle 11.4.2020. Luettu 11.4.2024.

⁵ Andrieu 2001, 17.

⁶ Tieteen termipankki 24.5.2023.

⁷ *The Connexion* 24.3.2020. (Luettu 30.3.2023)

historiallisesti tarkkaa ja mikä ei. Vaikka historiallisia rajoituksia ei hänen mukaansa ollut, on tekijöiden ollut pakko noudattaa tiettyjä raameja, jotta Rooma ja legioonat olisivat lukijoille tunnistettavia. Selvitän tutkimuksessani sarjakuvien tarkkuutta Rooman legioonien osalta. Tutkimuksen kohdentaminen vain legioonalaisiin on järkevää siksi, että tutkimuksen mitta ei riittäisi Asterix-sarjakuvien täydellisen historiallisen tarkkuuden selvittämiseen.

Tutkimustehtävä ja käsitteet

Tutkimustehtävänä on tutkia *Asterix seikkailee* -sarjakuvissa esiintyvien Rooman legioonien historiallista tarkkuutta. Pyrin selvittämään tarkkuutta vertaamalla Asterix-sarjakuvien sisältöä tutkimuskirjallisuuden kuviin ja tietoihin. Aion keskittyä erityisesti kolmeen näkökulmaan: legioonalaisten varustukseen eli aseisiin, suojarusteisiin sekä asumiseen eli tukikohtiin. Pääosin vertailu tapahtuu kuvien avulla.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- 1) *Miten Asterixissa kuvataan legioonalaisten aseita ja suojarusteita?*
- 2) *Miten Asterixeissa kuvataan legioonalaisten tukikohtia?*
- 3) *Onko legioonalaisten kuvaus Asterixeissa ajallisesti ja ulkonäöltään historiallisesti tarkka?*
- 4) *Miksi legioonalaiset ja tukikohdat on kuvattu sarjakuvissa valitulla tavalla?*

Tutkimukseni jakautuu kolmeen pääluukuun. Kussakin pääluvussa on tarkoituksena käsitellä yhtä aihealuetta legioonalaisiin liittyen. Ensimmäisessä luvussa keskityn legioonalaisten aseistukseen. Luku jakautuu alalukuihin eri asetyyppien mukaan. Ensimmäisessä alaluvussa tarkastelussa on legioonalaisten miekka. Toisessa alaluvussa tarkastelen keihästä. Toisessa pääluvussa tutkin legioonalaisten suojarusteita. Tutkimuksen kohteena ovat legioonalaisten kypärät sekä haarniskat. Luku jakautuu kahteen alalukuun siten, että toisessa tutkin kypäriä ja toisessa haarniskoja.

Kolmannessa pääluvussa tutkin legioonalaisten tukikohtia Asterix-sarjakuvissa. Erityisesti keskityn Asterixin kylää ympäröivien legioonalaisten tukikohtien malliin. Kyseiset tukikohdat, *Ciderium*, *Akvarium*, *Laudanum* ja *Periferium* näkyvät sarjakuvissa hyvin usein, joten ne ovat siksi selkeä tutkimuksen kohde. Tutkin tukikohdista erityisesti muureja, torneja ja teltoja. Lisäksi selvitän tukikohtien kaavaan ja koon tarkkuutta.

Tutkimukseni kannalta tärkein käsite on historiallinen tarkkuus. Käsitettä on käytetty erilaisissa tutkimuksissa jonkin verran, mutta selkeä määrittely jää näissä tekemättä. Käsitettä käytetään kuitenkin samalla tavalla, kuin omassa tutkimuksessani. Historiallisella tarkoitan sitä, että jokin asia on todellinen ja on todistetusti ollut olemassa. Tarkkuus tarkoittaa tutkimukseni kontekstissa sitä, että jokin asia on kuvattu sarjakuvassa samalla tavalla, kuin todellisuudessa. Kun tutkin historiallista tarkkuutta, tutkin sitä, ovatko todistetusti historiassamme esiintyneet asiat kuvattu oikein myöhemmin tehdyssä teoksessa, siis tässä tapauksessa Asterixeissa. Vertaan esimerkiksi Asterix-sarjakuvien miekkoja antiikin Rooman ajalta säilyneisiin miekkoihin.

Tutkin siis legioonia. Legioonalaisista muodostuvat legioonat olivat antiikin Rooman armeija, joka muodostui Rooman valtakunnan historian alkuaikoina, arvon mukaan noin 580–530 eKr. Legioonilla oli merkittävä rooli Rooman valtakunnan nousussa suurvaltakaksi⁸.

Legioona käsitteenä tarkoittaa Rooman armeijan keskeistä yksikköä, johon kuului tyypillisesti noin 4000–6000 sotilasta.⁹ Legioonalainen oli legioonaan kuuluva yksittäinen sotilas. Asterixin kontekstissa legioonalainen tarkoittaa yksinkertaisesti antiikin Rooman armeijan sotilasta. Asterixeissa kaikkia roomalaisia sotilaita kutsutaan siis legioonalaisiksi riippumatta siitä, minkä kokoisessa yksikössä he vakituisesti palvelevat.

Legioonalaisten varustukseen ja aseistukseen liittyviä termejä on paljon, ja ne ovat tutkimukseni kannalta tärkeitä. Rooman legioonalainen kantoi yleensä kahta asetta, joista toinen oli keihäs eli *pilum*. Toinen aseista oli *gladius*-miekka, joita oli Rooman valtakunnan aikana useita erilaisia.¹⁰ *Kenturio* on legioonan sotilasarvo, joka on merkityksellinen tutkimukseni kannalta, koska se ilmenee Asterixeissa niin usein. *Kenturio* tarkoittaa siis upseeria, joka komensi noin sadan miehen joukkoa.¹¹

Puhuttaessa Rooman legioonalaisten asuinpaikoista, puhun tukikohdista. Adrian Goldsworthyn jaossa legioonien asuinpaikoista puhutaan linnoituksina, linnakkeina ja leireinä¹². Sanalla ”tukikohta” tarkoitan kaikkia näitä kolmea tyyppiä.

⁸ Goldsworthy 2005, 7.

⁹ Goldsworthy 2005, 26–28.

¹⁰ Goldsworthy 2005, 131–134.

¹¹ Southern 2007, 100.

¹² Goldsworthy 2005, 82.

Sarjakuvien keskeisellä tapahtumapaikalla eli Galliassa tarkoitetaan aluetta, joka ulottui Pyreneiltä ja nykyisen Ranskan Välimeren rannikolta Englannin kanaaliin ja Atlantilta Reiniin sekä Länsi-Alppeihin.¹³ Asterixeissa Galliasta puhutaan heidän kotimaanaan. Lisäksi Asterixin kotikylä sijaitsee Galliassa nykyisen Ranskan luoteisrannikolla, joten termi tulee mainituksi sarjakuvissa usein.

Käytän tutkimuksessani käsitteitä eKr. (ennen Kristusta) ja jKr. (jälkeen Kristuksen), koska tätä kirjoitusasua käytetään myös Asterix-sarjakuvissa. Asterixit sijoittuvat siis vuoteen 50 eKr. Tällöin Roomassa elettiin tasavallan aikaa. Asterixeissa Julius Caesar on kuitenkin jo diktaattori, mikä on yksi esimerkki sarjakuvan anakronismista. Sekä legioonalaisten aseiden että tukikohtien kannalta on tärkeää tiedostaa tämä ajallinen vääristymä. Pyrin tutkimaan, millaisia legioonalaiset todella olivat vuonna 50 eKr.

Kuten esimerkki osoittaa, on kuitenkin mahdollista, että Asterixien legioonalaisissa on piirteitä useammalta valtakunnan ajanjaksolta. Rooman tasavalta käsittää suunnilleen vuodet 509–27 eKr. Vuoden 27 eKr. jälkeisestä ajasta puhuttaessa käytän käsitteitä ”keisarillinen Rooma” tai ”Rooman imperiumi”. Tämä ajanjakso käsittää vuodet 27 eKr.-395. jKr. Puhuttaessa yleisesti antiikin ajan Roomasta, käytän käsitettä ”Rooman valtakunta”.

Lähteet

Käytän tutkimukseni lähteenä *Asterix seikkailee* -sarjakuvia. Sarjakuvia on ilmestynyt yhteensä 39 osaa vuosina 1961–2021.¹⁴ Rajaan kuitenkin teoksista osan pois. Tutkin vain teokset, jotka ovat alkuperäisten tekijöiden, siis Albert Uderzon ja René Goscinnyin tekemiä. Vuonna 2013 aloittaneiden uusien tekijöiden piirrostyle ja tarina toki myötäilevät alkuperäisten tekijöiden tyyliä¹⁵, mutta tekijät ovat eri henkilöitä ja tämä muuttaa väistämättä sarjakuvia. Haluan tutkimuksessani keskittyä nimenomaan Uderzon ja Goscinnyin yhdessä luomiin kuvauksiin. Rajaan pois myös teokset, jotka on tehty yksin Uderzon toimesta Goscinnyin kuoleman jälkeen ja keskityn vain niihin, joissa molemmat alkuperäiset tekijät ovat olleet mukana. Teoksia jää rajauksien jälkeen tutkittavaksi 23 osaa (ks. sivut 72–73).

¹³ *Oxford Classical Dictionary* 22.12.2015.

¹⁴ Asterix Kotisivu, Albumit. Asterix.com.

¹⁵ *Helsingin Sanomat* (HS) 26.10.2013.

On tärkeää tiedostaa, että Goscinny ja Uderzon luomat sarjakuvat ovat yhdessä tehtyjä ja yhdessä ideoituja. Uderzo on todennut haastattelussa, että Goscinny ja hän saivat molemmat tuoda ideoitaan sarjakuviin. Tekijät suunnittelivat myös tarinan aina ensimmäisenä; Uderzo sai luvan aloittaa piirtämisen vasta tarinan ollessa täysin valmis.¹⁶ Alkuperäisten tekijöiden luomat sarjakuvat ovat siis tiiviin yhteistyön tulosta, ja ne erottuvat siksi merkittävästi myöhemmistä uusien tekijöiden sarjakuvista sekä Uderzon yksin tekemistä sarjakuvista.

Rajaan aineistoa lisäksi siten, että poimin sarjakuvien joukosta tutkittavaksi vain sellaiset, joissa Rooman legioonat ovat merkittävässä osassa tarinaa ja siten näkyvät paljon. Joissain albumeissa Asterix oleilee kaukana Roomasta ja legioonalaisista. Esimerkiksi albumeissa *Asterix ja suuri merimatka* Asterix seikkailee viikinkien kanssa. Tällaisissa albumeissa legioonalaisia ei käsitellä tai kuvata, joten jätän sellaiset aineistostani pois. Otan tarvittaessa mukaan myös vähemmän legioonalaisia käsitteleviä albumeita, jos niissä on jokin muu merkittävä legioonalaisia koskeva seikka. Muutamissa tutkittavaksi päätyvissä teoksissa esimerkiksi legioonalaisten tukikohtia esitellään tarkasti, vaikka itse legioonalaisia ei juuri käsitellä.

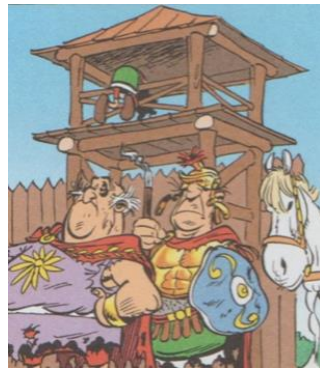
Tutkin Asterixeista uusimpia saatavilla olevia suomennettuja painoksia eli käytännössä 2000-luvulla tehtyjä painoksia. Keskeisin peruste uusimman suomennetun painoksen valintaan on selkeämpi värimaailma ja parempi kunto. Piirroksiset sen sijaan ovat eri ajan-kohtina julkaistuissa ja painetuissa Asterixeissa samat.

Asterix-sarjakuviin liittyy myös ongelma. Piirroksissa ja värityksissä on useita epätarkkuuksia, jotka hankaloittavat varusteiden ja tukikohtien tutkimista. Tästä on runsaasti esimerkkejä. Kuvissa 1 ja 2 sotilaan miekan huotran väri vaihtuu saman sarjakuvan sisällä sinivalkoisesta punakeltaiseen. Esimerkkejä on muitakin. Kuvissa 3 ja 4 saman tukikohdan tornit muuttuvat sarjakuvan sisällä erilaisiksi. Lisäksi yhdessä sarjakuvassa saman sotilaan kypärä vaihtuu kesken sarjakuvan erilaiseen malliin.

¹⁶ *The Connexion* 24.3.2020. (Luettu 30.3.2023)

Kuvat 1 & 2. Huotran väri vaihtuu. Goscinny & Uderzo 2018c, 10 & 12.

Kuvat 3 & 4. Sama torni muuttuu. Goscinny & Uderzo 2022a, 34 & 45.

Selkeää syytä ilmiölle ei ole. Tulkitsisin tämän kuitenkin kertovan siitä, että tekijät eivät ole turhantarkkoja yksityiskohdista, vaan he keskittyvät enemmän muihin asioihin, kuten asioiden humoristisiin piirroksiin. Tällaiset virheet eivät myöskään ole erityisen erottuvia tai juonen kannalta ratkaisevia, vaan tapahtuvat usein taustalla.

Tutkimusmenetelmät

Sarjakuvien tutkimiseen ei ole olemassa mitään yleispätevää metodologiaa. Sarjakuvien tutkimus on Juha Herkmanin mukaan hajautunut eri oppisuuntausten mausteeksi.¹⁷ Tämä

¹⁷ Herkman 1996, 24.

tekee myös metodeista hajautuneen kokonaisuuden. Oma tutkimukseni yhdistää sarjakuvat ja historiantutkimuksen.

Sarjakuvat perustuvat kuvan ja tekstin suhteeseen. Sarjakuvissa kuva ja teksti ovat toisistaan erottuvaa, mutta yhtä aikaa tapahtuvaa esittämistä.¹⁸ Sarjakuvat voivat kuitenkin Herkmanin mukaan painottua kuvan tai sanan suuntaan, mikä muuttaa niiden välistä suhdetta¹⁹. Asterix-sarjakuvien tapauksessa kuva ja sana ovat molemmat merkittävässä asemassa. Haluan kuitenkin tutkimuksessani painottaa erityisesti kuvia, koska se on vertailun kannalta mielekkäin tapa. Sanat ja tekstit on kuitenkin huomioitava tutkimissani kohdissa, koska ne voivat muuttaa kuvien antamia merkityksiä²⁰. Toisaalta ne voivat myös vahvistaa kuvien sanomaa. Painotus on kuitenkin kuvien vertailussa, ja sanojen sekä tekstien käsittely jää tutkimuksessani siksi vähäiseksi.

Asterix-sarjakuvissa yhdistyvät historia ja fiktio. Historian ja fiktion suhde on monimutkainen kokonaisuus. Kuten aiemmin mainitsin, Uderzo kertoi, että heillä ei ollut sarjakuvia tehdessään minkäänlaisia rajoituksia historian suhteen. Gillian Polack ottaa kantaa historiaan ja fiktion tavalla, joka asettuu osin Uderzon näkemystä vastaan. Polack puhuu novelleista, mutta näkemykset sopivat myös sarjakuviin. Hän näkee asian siten, että kun fiktion kirjoittajat tuovat kertomuksiinsa historia, he ammentavat sen väistämättä muiden narratiiveista. Polackin mukaan nämä narratiivit voivat olla lähtöisin toisilta tarinankertojilta, historioitsijoilta tai suoraan alkuperäislähteestäkin. Hänen mielestään nämä narratiivit vaikuttavat kirjoittajaan, vaikka kirjoittaja itse muuta väittäisi.²¹

Goscinnyn ja Uderzon kannalta Polackin ajatus on vastakkainen. Vaikka he väittävät, että historiallisia rajoituksia ei ole, niitä oletettavasti on. Tutkimukseni kannalta pohdinnat historiasta ja fiktiosta palaavat perusajatukseen siitä, että Asterix-sarjakuvien kuvaukset roomalaisista ovat väistämättä osaksi lähtöisin jostain historiallisesta lähteestä; muuten henkilöitä ja esineitä ei voisi tunnistaa roomalaisiksi. Siitä muodostuvat myös rajoitukset, jotka vaikuttaisivat tässä tapauksessa olevan tiedostamattomia. On toki mahdollista, että Goscinnyn ja Uderzo eivät vain halua nimetä näitä rajoituksia. Tutkimukseni kannalta on siis oletettavaa, että sarjakuvista löytyy yhtymäkohtia historiallisten tietojen kanssa.

¹⁸ Herkman 1998, 53.

¹⁹ Herkman 1998, 58–59.

²⁰ Herkman 1998, 53.

²¹ Polack 2016, 7.

Polack toteaa, että fiktion kirjoittajat tekevät tutkimusmatkoja historiaan ja luovat siitä uusia tulkintoja. Kirjoittajat herättävät omalla tavallaan menneen eloon ja antavat lukijoille mahdollisuuden osallistua menneisiin tapahtumiin ja leikitellä niillä.²² Juuri tästä myös Asterix-sarjakuvissa on mielestäni kyse. Sarjakuvilla luodaan uusi tulkinta jostain vanhasta historian tapahtumasta.

Asterix-sarjakuvien osalta menetelmäni on yksinkertainen. Luen jokaisen rajauksen perusteella valitun sarjakuvan ja etsin niistä kohtia, joissa kuvataan legiooniin ja legioonalaisiin liittyviä asioita. Käytännössä tarkastelen esimerkiksi legioonalaisten ulkonäköä ja asumista. Vertailen havaintojani myös eri Asterixien välillä mahdollisten erojen ja yhtäläisyyksien löytämiseksi. Vertailen näitä sarjakuvien havaintoja tutkimuskirjallisuudesta löytyviin tietoihin. Näin pystyn tutkimaan historiallista tarkkuutta.

Käytännössä vertailen Asterix-sarjakuvia arkeologisiin löytöihin, antiikin Rooman aikaisiin veistoksiin ja teksteihin sekä erilaisiin rekonstruktioihin. Kaikkiin lähteisiin liittyä ongelmia. Annan aiheesta muutaman esimerkin.

Bishopin ja Coulstonin mukaan suurin osa roomalaisista veistoksista on ainakin jossain määrin tehty propagandaksi, jonka tarkoituksena oli korostaa sekä hallitsijoiden että sotilaiden erinomaisuutta. Lisäksi veistäjät ovat usein hellenistisen tyylin taitajia, mutta rajoittuneita Rooman tuntemuksensa suhteen.²³ Esimerkiksi Southernin mukaan Trajanuksen pylvään kuvauksia ei ole syytä hyväksyä sellaisenaan aidoiksi ja uskottaviksi kuvauksiksi esimerkiksi haarniskoista, koska ne eivät välttämättä kuvaa todellisuutta kovin hyvin.²⁴

Antiikin ajan teksteiltä odotettiin Goldsworthyn mukaan korkeatasoista tyyliä ja retorista taitoa. Tämä vaikuttaa luonnollisesti suoraan siihen, mitä ja miten esimerkiksi legioonalaisista kirjoitetaan. Goldsworthy toteaa, että useat kirjalliset lähteet saattavat kuvata armeijaa sellaisena kuin sen olisi pitänyt olla eikä sellaisena kuin se todellisuudessa oli.²⁵

Rekonstruktioita tehdessä on Bishopin ja Coulstonin mielestä erittäin helppo tehdä erehdyksiä. Heidän mielestään tarkkuus ei ole rekonstruktioissa koskaan täydellistä, vaan niissä joudutaan tekemään runsaasti oletuksia ja kokeiluja, jotka eivät välttämättä osu

²² Polack 2016, 8–9.

²³ Bishop & Coulston 2006, 2.

²⁴ Southern 2007, 152.

²⁵ Goldsworthy 2005, 11–12.

oikeaan. Rekonstruktioita voidaan myös joutua muuttamaan uusien löytöjen tullessa esiin. Rekonstruktioihin sisältyy siis aina mahdollisuus siitä, että esine tai asia on koottu väärin.²⁶

Tutkimuksessani on siis huomioitava, että mahdollisesti sarjakuvien kanssa täysin identtinen roomalainen esine ei välttämättä ole täysin virheetön todiste sellaisen käytöstä antiikin Roomassa. Joudun tutkimuksessa sarjakuvan ja tutkimuskirjallisuuden vertailun lisäksi jatkuvasti arvioimaan roomalaisten vastineiden aitoutta.

Tutkimustilanne

Asterix-sarjakuvista on tehty useita tutkimuksia. Löytämäni tutkimukset painottuvat kuitenkin Asterixeissa käytettyyn kieleen. Oman tutkimukseni näkökulmasta eli historiallisen tarkkuuden selvittämisestä tutkimuksia löytyi hyvin vähän, ja löydetyissäkin aineistoissa legioonien tarkkuuteen otettiin kantaa vain muutamilla lauseilla. Saksaksi ja ranskaksi tehtyjä tutkimuksia aiheesta löytyy noin viisi kappaletta, mutta kielitaidon puutteen vuoksi näitä ei voi ottaa mukaan käsittelyyn.

Sarjakuvista tutkimusta on enemmän. Käytän tutkimuksessani median ja viestinnän tutkija Juha Herkmanin toimittamaa *Ruutujen välissä. Näkökulmia sarjakuviin* (1996) sekä Herkmanin kirjoittamaa *Sarjakuvan kieli ja mieli* (1998). Nämä toimivat tutkimuksessani sarjakuvien tutkimusta ja metodeja esittelevinä teoksina.

Historian ja fiktion suhteesta on kirjoittanut australialainen historioitsija, kirjailija ja toimittaja Gillian Polack teoksessaan *History and Fiction: Writers, Their Research, Worlds and Stories* (2016). Tämä teos auttaa hahmottamaan historian ja fiktion käyttöä sekä niiden tasapainoa sarjakuvissa.

Rooman legioonista tutkimusaineistoa löytyy paljon. Tutkimuskirjallisuudessa on todettu, että aineistoa legioonista kyllä riittää, mutta kriittisyys on tärkeää, koska aineistot eivät aina ole johdonmukaisia tai yhtenäisiä tiedoiltaan²⁷. Tutkimukseni perustuu vahvasti viiteen ensisijaiseen tutkimuskirjaan.

²⁶ Bishop & Coulston 2006, 34–36.

²⁷ Southern 2007, 5.

Brittiläisen historioitsija Adrian Goldsworthyn teos *Roman sotilasmahti. Armeija, joka loi historian mahtavimman imperiumin* (2005) on laaja teos Rooman armeijasta ja sen kehityksestä. Merkittävää teoksessa on etenkin Goldsworthyn tarkka legioonalaisten varustusta ja aseistusta koskeva käsittely, jossa on hyödynnetty runsaasti kuvia. Hän esimerkiksi esittelee eri aikakausien roomalaisia kypäriä kuvien avulla²⁸. Kuvat mahdollistavat suoran vertailun Asterix-sarjakuviin.

Arkeologi Mike. C. Bishopin ja historioitsija Jonathan C. N. Houstonin teos *Roman Military Equipment from the Punic Wars to the Fall of Rome* (2006) käsittelee armeijan varusteiden kehitystä Rooman historian varrella. Teoksessa vertaillaan esimerkiksi aseiden kehittymistä pitkällä aikavälillä. Teoksen tärkein anti tutkimukselleni on roomalaisia keihäitä koskeva osio ja kuvallinen aineisto.²⁹

M. C. Bishopin toinen teos *The Gladius: The Roman Short Sword* (2016) on roomalaisia miekkoja käsittelevä teos, joka syventyy etenkin *Gladius*-miekan eri tyypeihin. Teos on tutkimukselleni erityisen tärkeä siksi, että se käsittelee myös Rooman tasavallan ajan miekkoja, joista löytyy muuten heikosti tietoa.

M. C. Bishopilta tekemä on myös teos *Handbook to Roman Legionary Fortresses* (2012), joka käsittelee roomalaisia tukikohtia. Bishop toteaa itse teoksen alussa, että teki teoksensa, koska kukaan ei ollut tehnyt kattavaa hakuteosta roomalaisista tukikohdista³⁰. Teos sisältää siis tietoa roomalaisista tukikohdista ja niiden kehityksestä.

Historioitsija Pat Southernin teos *The Roman Army: A Social and Institutional History* (2007) esittelee yleisluontoisesti roomalaisen legioonalaisten varustusta ja aseistusta sekä tukikohtia. Southernin teos ei mene käsittelyssä yhtä syvälle kuin muut teokset, mutta täydentää ja tukee muiden teosten tietoja.

²⁸ Goldsworthy 2005, 123.

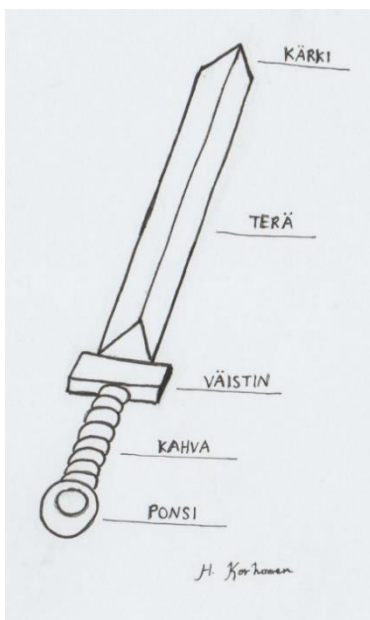
²⁹ Bishop & Coulston 2006, 51–54.

³⁰ Bishop 2012, xi.

1. Rooman legioonalaisten aseet

Rooman legioonissa sotilaat kantoivat useita eri aseita. Sotilaiden kantamien aseiden määrä ja malli vaihtelivat tehtävän mukaan. Esimerkiksi ratsumiehet ja jalkaväen sotilaat käyttivät erilaisia miekkoja. Ajanlaskun alun tienoilla ratsumiehillä oli käytössään pidempi *spatha* ja jalkaväen sotilailla lyhyempi *gladius*.³¹ Aseistukseen vaikutti myös ajan kohta. Rooman valtakunnan historia oli pitkä, joten myös aseet kehittyivät ja muuttuivat ajan kuluessa.

Tutkimukseni kannalta merkittävimpiä legioonalaisten aseista ovat *gladius*-miekka ja *pilum*-keihäs, koska ne ovat keskeisessä osassa legioonalaisten varustusta myös Asterix-sarjakuvissa. Muitakin aseita Asterixeissa näkyy, mutta hyvin vähän. Tosielämässäkin molemmat aseet olivat osa legioonalaisten varustusta käytännössä suuren osan antiikin Rooman ajasta. Muun muassa *pilum* kulki mukana varustuksessa yli viiden vuosisadan ajan³². Kuvassa 5 on esitelty miekan eri osat Asterix-sarjakuvista kopioidun miekan avulla.

Kuva 5. Miekan osat. Korhonen, Heidi 2024.

³¹ Bishop 2016, 62.

³² Goldsworthy 2005, 28.

1.1. Asterix-sarjakuvien usein muuttuva *Gladius*-miekka

***Gladius* Asterix-sarjakuvissa**

Asterixeissa miekkoja kutsutaan nimellä *gladius* (kuva 6). M. C. Bishop korostaa, että termi *gladius* ei kuitenkaan tarkoita tiettyä miekkaa, vaikka näin yleensä luullaan³³. Pelkkä Asterix-sarjakuvissa käytettävä nimitys *gladius* ei siis suoraan tarkoita, että Asterixeissa olisi jokin tietty, roomalainen miekka. Tutkimuksessani pyrin löytämään tarkemman mallin ja nimityksen sarjakuvien miekoille.

Kuva 6. Puinen *gladius*. Goscinny & Uderzo 2016c, 27.

Asterix-sarjakuvissa miekan terän muoto pysyy kaikissa sarjakuvissa samanlaisena. Miekat ovat kaksiteräisiä, tasaisia sivuiltaan sekä lyhyitä ja kolmiomaisia kärjestään (Kuva 7). Sen sijaan käytännössä kaikissa muissa miekan osissa on vaihtelua. Sarjakuvissa on erilaisia väistimiä, ponsia ja kahvoja. Kahvojen erot ovat tosin hyvin pieniä, eivätkä siksi tutkimuksen kannalta tärkeitä. Muita eroja on syytä tarkastella.

Mainittujen erojen lisäksi terän mitassa on selkeää vaihtelua. Etenkin vanhimmissa sarjan osissa miekka piirrettiin välillä pidempänä uudempiin verrattuna³⁴. Myöhemmissä osissa kaikkien miekkojen mitta vakiintui lyhyemmäksi versioksi (Kuva 8).

Miekan mitan ohella Asterix-sarjakuvissa on siis havaittavissa toistuvia eroja miekkojen ponsissa ja väistimissä. Väistin on Asterixeissa yleensä suorakulmion muotoinen. Koko

³³ Bishop & Coulston 2006, 78.

³⁴ Sarjakuvan osissa Asterix gallialainen, Kultainen sirppi, Asterix ja gootit ja Asterix gladiaattorina miekat ovat ajoittain pidempiä.

kuitenkin vaihtelee. Vanhemmissa osissa, esimerkiksi osassa *Kultainen sirppi* miekan väistin on leveämpi ja ohuempi (Kuva 7), kuin uudemmissa osissa, joissa väistin on useimmiten kapea ja paksu (Kuva 8). Ero ei ole kovin iso, mutta kuitenkin huomionarvoinen. Kuvan 8 väistin löytyy suurimmasta osasta sarjakuvissa näkyvistä miekoista. Sarjakuvissa on kuitenkin poikkeuksia, joissa väistimet eroavat totutuista malleista.

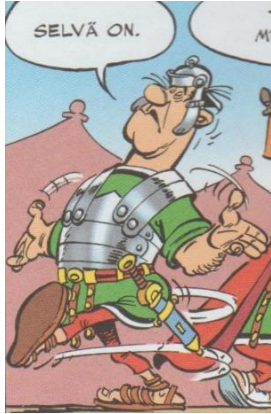
Kuva 7. Vanha miekka. Goscinny & Uderzo 2017d, 41.

Kuva 8. Uusi miekka. Goscinny & Uderzo 2020a, 42.

Väistimissä merkittävin poikkeus ilmenee sarjakuvissa *Asterix ja Alppikukka* sekä *Asterix ja ennustaja*. Näissä osissa kuvattu väistin eroaa huomattavasti kahdesta yleisimmin havaittavasta mallista. Väistin on kahdesta aiemmin esitellystä mallista poiketen puolikuun muotoinen (Kuva 9). Esimerkkejä puolikuun muotoisesta väistimestä on kuitenkin vain kahdessa mainitussa sarjakuvassa. Alkuperäisessä julkaisujärjestyksessä sarjakuvat asetuvat koko sarjan keskiosioon, joten poikkeus on väliaikainen. Näitä uudemmissa osissa vastaavaa väistintä ei enää esiinny. On mahdollista, että kyseessä on ollut jonkinlainen

kokeilu, johon tekijät eivät olleet enää tyytyväisiä kahden sarjakuvan jälkeen. Muutamissa muissa sarjakuvissa toki esiintyy tikareita vastaavalla väistimellä, mutta miekoissa sama ei toistu.

Kuva 9. Puolikuun muotoinen väistin. Goscinny & Uderzo 2022a, 34.

Puolikuun muotoista väistintä on käytetty sarjakuvissa myös sekaisin yleisemmin käytetyn, kuvan 8 väistimen kanssa. Kuvasta 10 voi huomata, että sarjakuvassa *Asterix ja Alppikukka* samassa ruudussa on sekä suorakulmion että puolikuun muotoinen väistin. Tämä toistuu kyseisessä sarjakuvassa niin usein, että ratkaisu on varmasti tarkoituksellinen.

Kuva 10. Kaksi eri väistintä. Goscinny & Uderzo 2018c, 34.

Myös miekan ponsi on yleisimmin kuvattu kahdella eri tavalla. Ensimmäinen ponsimalli on vain pallomainen tappi (Kuva 7). Toinen ponsi on rengasmaisen (kuva 8). Molempia

ponsimalleja löytyy kuitenkin sekä uudemmista että vanhemmista sarjakuvan osista, usein molempia samoissakin osissa. Sarjakuvan ensimmäisissä 4:ssä osassa ponsi on aina kuvan 7 kaltainen. Muissa osissa on sekalaisesti molempia. Kuvan 7. ponsi on sarjakuvissa ajoittain paksumpi, mutta muoto ei juurikaan muutu.

Myös ponsista löytyy poikkeuksia kahteen yleiseen malliin (Kuva 11 & 12). Kuvissa on kyseessä on selkeästi sama ponsi, mutta toisessa on pieni pallo lisättynä yksityiskohtana. Kuvan 11 ponsi voidaan havaita kahdessa eri sarjakuvan osassa, kun taas kuvan 12 yksilö on ainoa laatuaan.

Kuva 11. Erilaiset ponnet. Goscinny & Uderzo 2016b, 7.

Kuva 12. Poikkeuksellinen ponsi. Goscinny & Uderzo 2020b, 22.

Gladius antiikin Roomassa

Gladius-miekoista on ollut olemassa Rooman historian varrella useita erilaisia versioita. Yleisimmin *gladius*-miekat on jaettu kolmeen tyyppiin: *Hispaniensis*, *Mainz* ja *Pompeian*. Keskeisimmät erot mainittujen miekkatyyppien välillä valmistusajankohdan

lisäksi liittyvät erityisesti terän pituuteen, muotoon ja kärjen kokoon.³⁵ Lisäksi väistimissä ja kahvoissa oli selkeitä eroja. M. C. Bishop lisää kolmen yleisimmän mallin joukkoon tyyppit *Eagle-headed*, *Ring-pommel* sekä *Semi-spatha*. Valtaosa löydettyistä miekoista kuuluu kuitenkin kolmeen ensiksi mainittuun tyyppiin.³⁶

Asterixit sijoittuvat siis vuoteen 50 eKr., jolloin käytettiin *gladius hispaniensis* -mallia. Bishop perustaa näkemyksensä historioitsija Titus Liviuksen kirjoituksiin.³⁷ Kuten todettua, tasavallan ajan miekoista tiedetään varsin vähän³⁸. Yllä luetellut miekkatyyppit eivät myöskään tarkoita sitä, että esimerkiksi kaikki *gladius mainz* -tyypin miekat olisivat samanlaisia. Tyyppien sisällä esiintyy vaihtelua ja vivahde-eroja. Mitään yleisiä sääntöjä tasavallan miekoista ei ole voitu tehdä, mikä hankaloittaa vertailua sarjakuviin.

Lähtökohtaisesti Asterixeissa tulisi siis olla käytössä *Gladius Hispaniensis* -miekka. Tasavallan ajalta löydetty miekat olivat tyyppillisesti pidempiä kuin myöhemmät ammattiarmeijan käyttämät miekat. Aineistoa on kuitenkin niin vähän, ettei voi varmasti sanoa, olivatko ne säännönmukaisesti pidempiä.³⁹ Vähäisenkin aineiston perusteella voisi kuitenkin ajatella, että Asterixien ajankohdan (50 eKr.) kannalta ensimmäisissä sarjakuvan osissa käytetty pidempi miekka olisi ollut oikea ratkaisu, koska tasavaltalaiset miekat olivat yleisesti pidempiä myöhempään miekkoihin verrattuna⁴⁰. Uderzo ja Goscinny päätyivät kuitenkin lyhyempään malliin melko nopeasti, koska suurimmassa osassa sarjakuvista on käytetty lyhyempää miekkaa.

Tekijöiden valinnan syynä on todennäköisesti huumori. Sarjakuvassa isokokoisetkin miehet taistelevat leipäveitsen kokoisella miekalla, mikä luo huvittavan näköisiä tilanteita, kuten kuvassa 8. Miekka on kooltaan liki puolet Asterixin pituudesta, kun taas kuvan *kenturiolle* miekka on lyhyehkö. Toisena syynä valinnalle voi olla juuri hahmojen koko. Näyttäisi vielä oudommalta, jos *kenturio* taistelisi Asterixia vastaan Asterixin itsensä mitaisella miekalla.

Gladius hispaniensis-miekoiksi tulkittuja yksilöitä on löydetty jonkin verran Euroopan eri osista. Löytöjen perusteella M. C. Bishop ja J. C. N Coulston toteavat teoksessaan,

³⁵ Southern 2007, 212.

³⁶ Bishop 2016, 31.

³⁷ Bishop 2016, 6.

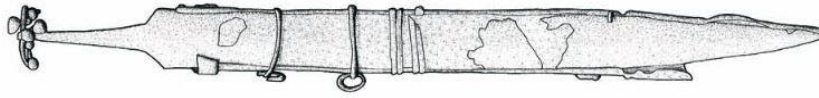
³⁸ Goldsworthy 2005, 133.

³⁹ Goldsworthy 2005, 29.

⁴⁰ Bishop 2016, 11–12.

että monissa *gladius hispaniensis*-miekoissa oli pitkä, suippo kärki. Myös Mike Loades kuvailee *gladius hispaniensis*-miekoissa olleen yleensä lehden muotoinen terä.⁴¹

Käyttöajankohdaltaan vuoteen 69 eKr., siis melko lähelle Asterixeja ajoitetussa Deloksen saaren miekasta löytyy juuri tällainen kärki (Kuva 13).⁴² Tämä pitkä kärki on sarjakuviin verrattuna erilainen. Kuten todettua, ensimmäisten neljän sarjakuvan osan kannalta pidempi terä olisi voinut olla tarkempi ratkaisu, mutta sarjakuvien pidemmissäkään miekoissa ei ollut suippoa, lyhyttä terää, jolloin niitäkään ei voi suoraan tulkita *gladius hispaniensis* -miekoiksi.

Kuva 13. Deloksen saaren miekka. Bishop & Coulston 2006, 55.

Mainz-tyypin miekkaa alettiin käyttämään Rooman imperiumin alkuaikoina. Ajallisesti miekkatyyppi menee liian kauas sarjakuvista. Ulkonäöltään *gladius mainz* muistuttaa Bishopin mukaan monella tapaa edeltäjänsä eli *gladius hispaniensis* -tyyppiä. Merkittävä eroavaisuus tulee terän mitassa. *Mainz*-tyypin miekat ovat selkeästi lyhyempiä verrattuna *hispaniensis*-tyypin miekkoihin, mikä on sarjakuvien kannalta oikea suunta. Ongelmaksi jää kuitenkin edelleen se, että myös *mainz*-tyypin miekkojen kärki oli hyvin pitkä ja yleensä suippo, siis juuri sellainen, mitä se ei sarjakuvissa ole. Lisäksi *mainz*-tyypin miekoissa on usein terä, joka kapenee keskeltä, ja levenee taas kärjen kohdalla.⁴³ Tästäkään ei ollut esimerkkejä sarjakuvissa, vaan sarjakuvissa kaikki miekat ovat tasaisia sivuiltaan.

Gladius pompeii-tyypin miekkoja oli Bishopin mukaan käytössä jo 100-luvulla jKr. Nämä miekat ovat lyhyimpiä ja kevyimpiä kolmesta yleisimmästä tyypistä. *Pompeii*-miekat kaksiteräisiä ja tasaisia sivuiltaan. Niissä on myös lyhyt kärki, mikä on sarjakuvia ajatellen merkittävä yhdistävä tekijä.⁴⁴ Kuva-aineistojen perusteella terä näyttäisi usein

⁴¹ Loades 2010, 66.

⁴² Bishop & Coulston 2006, 56.

⁴³ Bishop 2016,

⁴⁴ Bishop 2016, 18.

olevan samanlainen kuin Asterix-sarjakuvissa. Kuvan 14 Saksan Mainzista löydetty *gladius pompeii* on terän kärjestään samalla tavalla terävän kolmion muotoinen kuin Asterix-sarjakuvissa (Kuva 15).

Kuva 14. Pompeii-kärki. Bishop 2016, 75.

Kuva 15. Goscinny & Uderzo 2016c, 10.

Myöskään muut vähemmän yleiset tyypit, *eagle-headed gladius*, *ring-pommel gladius* sekä *semi-spatha*, eivät tarjoa teriensä osalta yhtä samankaltaista vaihtoehtoa, kuin kuvan 14 *gladius pompeii*.

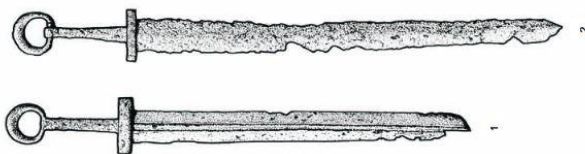
Miekan väistin on merkittävä ongelmakohta vertailtaessa Asterixeja tutkimuskirjallisuuteen. Asterixeissa väistin on yleensä suorakulmion muotoinen (Kuva 8). Sen sijaan tutkimuskirjallisuudesta löytyy hyvin vähän esimerkkejä miekoista, joissa väistin on suorakulmion muotoinen. Ylipäänsä väistimet vaikuttaisivat säilyneen melko kehnosti terien ohella. Kaksi esimerkkiä kertoo kuitenkin suorakulmion muotoisen väistimen olemassaolosta.

Roomalaisten ennen *gladius*-miekkoja käyttämä kreikkalainen *xiphos*-miekka on yksi esimerkki, josta löytyy suorakulmion muotoinen väistin. Kyseisiä miekkoja on löydetty myös Italiasta. Bishopin mukaan ei voida olla varmoja, että nämä löydöt olisivat olleet roomalaisia miekkoja, joten suoraa johtopäätöstä niiden yhtäläisyydestä ei voi tehdä.⁴⁵ Esimerkki osoittaa kuitenkin sen, että tämäntyyppinen väistin on voinut olla käytössä myös joissain tasavallan ajan *gladiuksissa*, koska roomalaiset olivat törmänneet vastaaviin väistimiin aiemminkin. Roomalaisista tasavallan ajan miekoista vastaavalla väistimellä ei kuitenkaan löytynyt kuvamateriaalia tai muuta selkeää todistetta.

Toinen esimerkki suorakulmaisesta väistimestä löytyy jo mainitusta *ring-pommel gladiuksesta*. Kuvan 16 esimerkki on ainoa täysin selkeä esimerkki tällaisen väistimen käytöstä roomalaisissa miekoissa. Miekkatyyppi asettuu ajankohdaltaan noin vuosisadalle

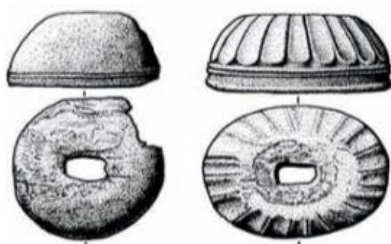
⁴⁵ Bishop 2016, 77.

200 jKr., mikä on luonnollisesti Asterix-sarjakuvien kannalta väärä aika⁴⁶. Koska tämä esimerkki on *xiphos*-tyypin lisäksi ainoa selkeä merkki vastaavasta väistimestä, on hyvin uskottavaa, että Uderzo ja Goscinny olisivat voineet törmätä juuri kyseiseen miekkaan tehdessään päätöstä piirrettävän miekan tyylistä. Väistin on kuvassa 16 kooltaan enemmän kuvan 8 kaltainen sarjakuvien vanhaan, leveämpään väistimeen verrattuna.

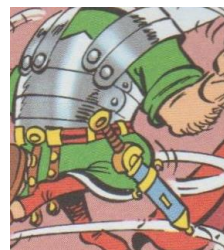

Kuva 16. Ring-pommel gladius. Bishop & Coulston 2006.

Puolikuun kaltaisesta väistimestä löytyy helpommin esimerkkejä. Mitään täysin samantyyppistä ei silti löydy. Lähimpänä puolikuuväistintä ovat Bishopin ja Coulstonin teoksessa esitellyt kuvien 17 ja 18 väistimet, jotka tosin ovat ajanlaskun alun jälkipuolelta⁴⁷. Sivusta päin kuvattuna väistimet ovat melko samakaltaisia. Sarjakuvien väistin on kuitenkin ylhäältä päin hyvin kulmikas, toisin kuin tutkimuskirjojen vastaavat. Kuvia vertaillessa voisi kuitenkin ajatella kyseessä olevan sama väistin.

Kuvat 17 ja 18. Väistimiä. Bishop & Coulston 2006, 80.

Kuva 19. Goscinny & Uderzo 2022a, 34.

⁴⁶ Bishop 2016, 28.

⁴⁷ Bishop & Coulston 2006, 80.

Ponsien osalta on nostettava uudestaan esiin *ring-pommel gladius*. Myöskään *ring-pommel gladius*ksen ponsi ei ole aivan identtinen Asterixien yleisimmän ponnin (Kuva 7) kanssa, mutta muihin verrattuna selvästi lähimpänä sitä. Asterixissa legioonalaisten miekan ponsi on yleensä muodoltaan samanlainen pyöreä rengas. Merkittävä eroavaisuus on siinä, että *ring-pommel gladius*ksen rengas on ontto, kun taas Asterixeissa ponsi on umpinainen rengas. Asterixeissakin renkaassa on syvennykset keskellä, mutta ontto se ei ole (Kuva 19). Sarjakuvien umpinainen ponsi johtunee siitä, että ponsi on helpompi piirtää umpinaisena sen sijaan, että jokaisessa miekan sisältävässä ruudussa tulisi piirtää ja värittää myös ponnin sisäosa.

Kuva 20. *Ring-pommel gladius*ksen ponsi. Bishop 2016, 29.

Kuvan 7 (ks. sivu 16) tappimaisesta ponnesta ei löytynyt selkeitä todisteita tutkimuskirjallisuudesta. Muutamissa tutkimuskirjallisuudessa esitellyissä roomalaisissa miekoissa on erikokoisia pallomaisia ponsia, jotka ovat osin samankaltaisia sarjakuvien kuvan 7 ponnin kanssa, mutta eivät niin paljoa, että niiden voisi ajatella olleen esikuvana sarjakuvan ponsille. Myös esimerkiksi Trajanuksen pylvästä voi erottaa osin samankaltaisia ponsia, mutta ei mitään tiettyä selkeää yksilöä. Kuvan 7 ponnin alkuperä jää siis arvoitukseksi. Pidän kuitenkin hyvin mahdollisena, että tämä tappimainen ponsi on vain voimakkaasti yksinkertaistettu versio jostain roomalaismiekasta, koska muille sarjakuvien ponsille löytyy roomalainen aito versio.

Kuvat 11, 12 (ks. sivu 18) sekä kuva 22 sisältävät poikkeuksen sarjakuvien yleiselle rengasmaiselle ponnelle. Molemmista kuvista löytyy roomalainen versio. Näistä kuvien 12 ja 22 ponsi on mielenkiintoisempi, koska se vaikuttaisi olevan aivan suora kopio roomalaisista miekkalöydöistä. Esimerkiksi Bishopin teoksessa esiteltiin Saksan Rheingönheimistä löydetty *mainz*-tyypin *gladius* (Kuva 21). Asterixin versio on hieman pelkistetty,

mutta on selvää, että kuvien 12 ja 22 ponsi on kopioitu juuri kuvan 21 kaltaisesta ponnesta. On toki huomioitava, että samantyyppisiä ponsia on kuvattu olevan sekä *pompeii-* että *mainz-*tyypin miekoissa. Tämä *mainz-*tyypin miekan ponsi on kuitenkin merkittävä todiste siitä, että Gosciny ja Uderzo ovat ainakin joissain asioissa piirtäneet sarjakuvansa aitojen roomalaisten löytöjen pohjalta.

Siksi on erikoista, että miekasta on kopioitu oikeastaan vain ponsi. Sekä kahva että väistin ovat sarjakuvassa vääränlaisia riippumatta siitä, tulkitaanko miekan olevan *pompeii-* tai *mainz-*tyyppiä. Lisäksi on huomioitava, että kuvan 12 miekasta löytyy kuvia vain yhdeltä ainoalta sivulta koko sarjan aikana, mikä tarkoittaa, että Gosciny ja Uderzo käyttivät tätä ponna vain kerran.

Kuva 21. Mainz-miekan ponsi. Bishop 2016, 14.

Kuva 22. Gosciny & Uderzo 2020b, 22.

Miekkojen, terien, väistimien ja ponsien vertailusta jää jäljelle rikkonainen kokonaisuus. Tutkimuskirjallisuudesta ja Asterix-sarjakuvista löytyy runsaasti yhtäläisyyksiä miekkojen osalta. Mitään yhtä oikeaa yksilöä ei kuitenkaan löydy. Terä vaikuttaisi olevan peräisin *gladius pompeii-*tyypistä, joskin sarjakuvien ensimmäisen neljän osan pidempi terä viittasi *gladius hispaniensis-*tyypin suuntaan. Väistimet olivat kuitenkin molemmissa tyypeissä vääränlaisia.

Asterix-sarjakuvien yleisimmän, rengasponnella ja suorakulmaisella väistimellä varustetun miekan esikuva vaikuttaisi olleen *ring-pommel gladius*. Tässä tyyppissä lieväksi ongelmaksiksi sarjakuviin verrattuna muodostui pyöreähkö terän kärki, joka on erilainen kuin sarjakuvissa. Terä on muuten samanlainen, kaksiteräinen ja lyhyt kärjeltään. Sarjakuvien puolikuun muotoisen väistimen kaltaisia väistimiä löytyy laajasti eri ajanjaksoilta, mutta

sarjakuvien versio on hyvin pelkistetty, ja siksi lopulta erilainen kuin löydettyt aidot yksilöt.

Kuvan 21 ponsi sekä *ring-pommel gladius* vaikuttavat olevan ainoita selkeitä yksilöitä, voi ulkonäkönsä perusteella tunnistaa suoraan sarjakuvasta. On toki myönnettävä, että Asterix-sarjakuvien miekka on sekä terältään, ponneltaan että väistimeltään varsin yksinkertainen miekka. On hyvin mahdollista, että miekka on vain keksitty tekijöiden toimesta itse. Kuvan 21 ponnien näkyminen Asterixeissa puhuu kuitenkin tätä vastaan, koska se osoittaa tekijöiden tehneen varmasti taustatyötä roomalaisten miekkojen osalta.

Ring-pommel gladius on niin lähellä sarjakuvien yleistä miekkamallia, että on perusteltua uskoa sen olevan sarjakuvien miekan esikuva. Tämän päätelmän pohjalta suurin osa sarjakuvien miekoista on ulkonäöltään historiallisesti tarkkoja, koska suurin osa sarjakuvien miekoista on kuvan 8 (ks. sivu 16) kaltaisia. Kuten aiemmin totesin, *ring-pommel gladius* kopioivat miekat eivät ole kuitenkaan ajankohdaltaan historiallisesti tarkkoja, koska ne ovat peräisin vuosisadalta 200 jKr.

Muut sarjakuvan miekat eivät ole ajankohdaltaan tai ulkonäöllisesti tarkkoja, kun miekkoja katsotaan kokonaisuudessaan. Monet miekkojen osat ovat kuitenkin tunnistettavissa jäljitelmiksi antiikin Rooman miekkojen osista. Selkeimpänä esimerkkinä tästä on juuri kuvien 12 ja 22 ponsi, joka on ulkonäöltään tarkka kopio kuvan 21 ponnesta.

Gosciny ja Uderzo vaikuttaisivat olleen miekkoja piirtäessään ja keksiessään ajoittain kokeilunhaluisia, koska erilaisia versioita ponsista ja väistimistä on niin paljon. Sarjakuvissa on kyllä valittu yksi selkeä miekka, jota suurin osa legioonalaisista käyttää. Poikkeuksia on kuitenkin paljon, ja niissä ei ole mitään selkeää säännönmukaisuutta.

1.2. Legioonalaisten keihäs Asterix-sarjakuvissa – *Pilum* vai lähitaistelu-keihäs?

Keihäs Asterix-sarjakuvissa

Antiikin Roomassa käytettiin useita erilaisia keihäitä. Jotta keihään tunnistaminen onnistuu, on tärkeää huomioida, että Asterix-sarjakuvissa legioonalaisten keihäistä käytetään nimenomaan sanaa *pilum*. Tämä käy selväksi erityisesti sarjan osassa *Asterix lyö vetoa*,

jossa legioonalainen uhkailee heittävänsä Asterixia ”pilumillaan” (Kuva 24). Samassa osassa erikoislähettiläs pyytää legioonalaisia hyökkäämään ”pilumien kanssa” (Kuva 23).

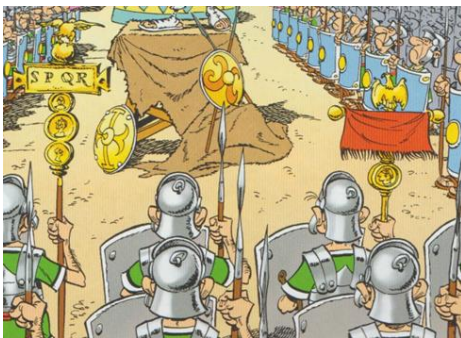

Kuva 23. Goscinny & Uderzo 2022c, 5.

Kuva 24. Goscinny & Uderzo 2022c, 18.

Asterix-sarjakuvissa *pilum*-keihäät kuvataan lähes kaikissa tarinoissa kahdella vaihtoehdoisella tavalla. Roomalaisten keihäät ovat sarjakuvissa aina puuvartisia. Keihäs on varustettu lehden muotoisella lyhyehköllä kärjellä. Tässä kohtaa keihäs jakautuu kahdeksi eri versioksi. Versioiden erona on se, että lehden muotoinen kärki on sivuistaan joko pyöristetty (Kuva 25) tai kulmikas (Kuva 26). Sarjakuvissa on myös paljon keihäänkärkiä, jotka ovat kulmikuudeltaan näiden kahden välimuotoja. Myös keihään kärjen koko vaihtelee jonkin verran, mutta ei siinä määrin, että mitään voisi tulkita erilaiseksi keihästyyppiksi. Muita eroja löytyy erittäin vähän. Käytännössä näistä kahdesta pääversiosta merkittävästi eroavia poikkeuksia sarjakuvissa on vain yksi (Kuva 27).

Kuva 25. Goscinny & Uderzo 2019c, 9.

Kuva 26. Goscinny & Uderzo 2021, 7.

Tämä poikkeus löytyy sarjakuvasta *Asterix Hispaniassa*. Kyseisen sarjakuvan ensimmäisellä sivulla legioonaisilla on käytössään *pilumista* versio, jossa on todella pitkä rautakärki (Kuva 27). Poikkeus on lyhytaikainen; näiden kahden ruudun jälkeen vastaavia keihäitä ei enää nähdä, vaan sarjakuvan lopulla keihäät ovat taas kuvien 25 ja 26 kaltaisia.

Kuva 27. Sarjakuvien poikkeuksellinen keihäs. Goscinny & Uderzo 2017a, 5.

Kuvan 27 keihään tutkimista hankaloittaa se, että ruuduissa keihään kärjen väri vaihtelee. Vasemmassa ruudussa keihään koko yläosa näyttäisi olevan metallia, kun taas oikeassa ruudussa väri on vaihtunut ruskeaksi eli oletettavasti puiseksi. Väritys voisi olla vanhemmissa painoksissa erilainen, mutta tämä jäi epäselväksi tämän tutkimuksen osalta. Keihään kärki on kuitenkin täysin erilainen kuin esimerkiksi kuvan 25 mallissa ja siksi selvä merkki siitä, että ruuduissa on pyritty kuvaamaan erilaista keihästä.

Keihäs antiikin Roomassa

Antiikin Rooman legioonalaiset kantoivat varustuksenaan *pilum*-keihästä. Tarkkaa käyttöön ottamisen ajankohtaa ei tiedetä⁴⁸. On kuitenkin varmaa, että tasavallan aikana *pilum*-keihäitä käytettiin⁴⁹.

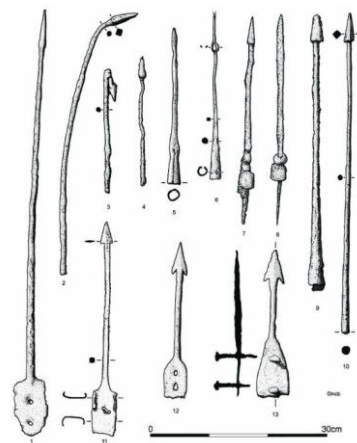
Pilum jaetaan tyypillisesti raskaaseen ja kevyeen versioon. Molemmat mallit oli tarkoitettu ensisijaisesti heitettäväksi. Keskeisinä eroina raskaan ja kevyen version välillä olivat kärjen mitta sekä kiinnitystapa. Kuvan 28 ala- ja ylärivissä näkyy kaksi erilaista kiinnitystapaa. Kuvan keihäänkärkiä ei ollut Bishopin ja Coulstonin teoksessa erikseen

⁴⁸ Southern 2007, 209.

⁴⁹ Goldsworthy 2005, 131.

määritelty kevyelle tai raskaalle *pilumille* kuuluvaksi, mutta tyypillisesti raskaissa keihäissä oli alarivin kaltainen kiinnitys ja kevyissä keihäissä ylärivin kaltainen kiinnitys.⁵⁰

Asterix-sarjakuvissa kiinnitystapa viittaisi siis kevyisiin keihäisiin. Sarjakuvista löytyy tietoa, joka viittaisi muuhun. Kuvan 23 oikeassa alalaidassa lukee, että *pilum* olisi ”roomalaisten raskas keihäs”. Tämä siis tarkoittaisi, että sarjakuvissa on kuvattu roomalainen raskas *pilum* väärällä kärjellä. Kyseessä on käännetty teos, jolloin merkitys on voinut olla alkuperäiskielellä erilainen, ja siksi pelkästään kuvan perusteella ei voi tehdä johtopäätöksiä. Lisäksi Bishop ja Coulston toteavat, että tasavallan ajalta on tunnistettu myös raskaita keihäitä kuvan 28 ylärivin kaltaisella kiinnityksellä⁵¹, mikä mahdollistaisi sen, että sarjakuvien keihäät todella ovat roomalaisia raskaita keihäitä. Jää kuitenkin osin avoimeksi, onko kyseessä lopulta raskas vai kevyt *pilum*.

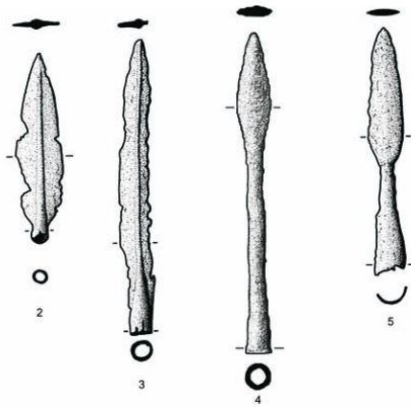
Kuva 28. *Pilumin* kärkiä. Bishop & Coulston 2006, 51.

Antiikin roomassa oli keihäsmalleja *pilumin* lisäksi muitakin. Bishop ja Coulston puhuvat teoksessaan lähitaistelukeihästä, jolle hän ei mainitse erillistä nimeä vaan kutsuu sitä vain nimellä ”*spear*”, siis suomennettuna keihäs (Kuva 29). Merkittävä huomio sarjakuvien kannalta on se, että tätä keihästä ei lähtökohtaisesti ollut tarkoitettu heitettäväksi, vaan antamaan edun lähitaistelussa miekkoja vastaan.⁵² Lähitaistelukeihäs oli kärjeltään erilainen *pilumeihin* verrattuna (Kuva 29).

⁵⁰ Bishop & Coulston 2006, 51–52.

⁵¹ Bishop & Coulston 2006, 52.

⁵² Bishop & Coulston 2006, 51–54.

Kuva 29. Lähitaistelukeihään kärkiä. Bishop & Coulston 2006, 54.

Bishop ja Coulston lisäävät, että tällaista keihästä käytti vain veteraanisotilaista muodostettu osasto *triarii*. He mainitsevat myös, että tämä keihäsmalli olisi ollut käytössä ennen Mariuksen armeijauudistuksia, siis ennen vuotta 107 eKr.⁵³ Tämä tarkoittaisi sitä, että sellaisia ei välttämättä enää käytetty Asterix-sarjakuvien ajankohtana. Goldsworthy mainitsee samaa keihästä käsitellessään, että kyse on vanhasta hopliittikeihästä, joka oli otettu aiemmin käyttöön Rooman legioonissa. Myös Goldsworthy korostaa, että kyseinen keihäs oli työntökeihäs, eli lähitaisteluun tarkoitettu ase.⁵⁴

Goldsworthyn sekä Bishopin ja Coulstonin mainitsema lähitaistelukeihäs on tärkeä siksi, että se on huomattavasti enemmän Asterix-sarjakuvien keihäiden kaltainen *pilum*-keihäisiin verrattuna. Ratkaisevaa on etenkin lähitaistelukeihään kärjen muoto (Kuva 29). Sekä sarjakuvien kulmikkaampi (Kuva 26) että pyöreämpi (Kuva 25) keihäänkärki ovat hyvin lähellä Bishopin ja Coulstonin teoksessa esiteltyjä tasavaltallan ajan lähitaistelukeihään kärkiä (Kuva 29). Pieniä eroja kyllä on sekä koossa että muodossa, mutta kyseessä on kuvien perusteella sama kärki ja siten sama keihäs.

Käsittelen myös keihään käyttötapaa, koska se aiheuttaa ristiriidan suhteessa aiempaan päätelmään. Keihään heittämisestä on Asterixeissa hyvin vähän esimerkkejä, mutta sarjakuvassa *Asterix legionalaisena* näin tapahtuu Obelixin toimesta (Kuva 30). Tämä on ongelmallista siksi, että Bishopin ja Coulstonin mukaan vain *pilum* oli heittoon tarkoitettu

⁵³ Bishop & Coulston 2006, 53.

⁵⁴ Goldsworthy 2005, 30.

keihäs⁵⁵. Sen sijaan lähitaistelukeihästä ei ollut tarkoitettu heitettäväksi. Asterix-sarjakuvissa siis näytettäisiin käyttävän lähitaistelukeihästä myös heittäen.

Kuva 30. *Pilum* heitettävänä. Goscinny & Uderzo 2016c, 26.

On huomioitava, että kuva 30 on ainoa sarjakuvista löytämäni ruutu, jossa legioonalainen heittää keihästä. Mainitussa sarjakuvan kohdassa annetaan kyllä ymmärtää, että kaikkien alokkaiden tulee heittää keihästä, mutta varsinaisen heiton toteuttaa kuitenkin vain Obelix.

Asterix-sarjakuvien yleisen mallin (Kuvat 25, 26) voi siis todeta olevan lähitaistelukeihäs. Keihäs ei voi tutkimuskirjallisuuden perusteella olla mikään *pilumin* malli, koska kärki on niin erilainen. Samalla lähitaistelukeihään voi todeta olevan melko tarkasti tehty. Kärki on sarjakuvan vanhemmissa ja uudemmissa muodoissaan aina hyvin lähellä tutkimuskirjallisuudessa esitettyjä yksilöitä. Kuvan 30 esimerkki keihään heittämisestä aiheuttaa ristiriitaa, mutta ei ole todiste, jonka perusteella tulkintaa olisi syytä muuttaa.

Sen sijaan kuvan 27 poikkeus sarjakuvan osasta *Asterix Hispaniassa* vaikuttaisi selvästi olevan *pilum*. Vaikka varren väritys aiheuttaa epäselvyyttä, kärjen muoto on selvä todiste siitä, että ruuduissa on yritetty kuvata *pilumia*. Bishopin ja Coulstonin teoksesta otetusta kuvasta 29 löytyy useita yksilöitä, joiden kärki ja yläosa ovat samanlaisia sarjakuvan kuvan 27 keihään kanssa.

Täysin selvää ei ole, onko kyseinen *pilum* tasavallan ajalta vai myöhemmältä ajalta, koska tutkimuskirjallisuudesta löytyy samanlaisia kärkiä eri ajanjaksoilta. Esimerkiksi kuvan

⁵⁵ Bishop & Coulston 2006, 50–52.

31 *pilumin* kärki on tasavallan ajalta. Kuvan 32 kärki on Rooman imperiumin alkua ajoilta eli vuoden 27 eKr. jälkeen valmistettu. Erona näissä kahdessa kuvassa on pelkästään mitta. Ulkonäössä eroa ei juuri ole. Tutkimuskirjallisuudesta ei löytynyt tietoa siitä, että tasavallan ajan keihäät olisivat olleet lyhyempiä kuin tulevat kopionsa. Sarjakuvista mitata on hyvin hankala määrittellä, joten keihäänkärki voi olla kumpi vain. Joka tapauksessa sarjakuvien *pilumia* voi pitää ulkonäöltään historiallisesti tarkkana. Keihäs on myös ajan kohdaltaan historiallisesti tarkka, jos kärjen tulkitsee olevan enemmän kuvan 31 kaltainen. Kuitenkin kuvan 27 keihään käsiosa on erikoinen. Tutkimuskirjallisuudesta ei löytynyt mitään samanlaista tai edes lähelle samankaltaista. Keihäs ei siis ole ulkonäöltään täysin tarkka.

Kuva 31. Tasavallan ajan kärki. Bishop & Coulston 2006, 51.

Kuva 32. Keisarillisen Rooman ajan kärki. Bishop & Coulston 2006, 75.

Asterix-sarjakuvien molempien keihäsmallien kärjet ovat ulkonäöltään tarkkoja. Sekä lähitaistelukeihäiksi että *pilumikeiksi* tulkitut sarjakuvien keihäät ovat Bishopin ja Coulstonin teoksen kuviin verrattuna samanlaisia. Sarjakuvissa lähitaistelukeihäiksi tulkittujen keihäiden kärjissä esiintyy jonkin verran vaihtelua sarjakuvan sisälläkin, joten mikään tutkimuskirjojen esimerkeistä ei ole täysin identtinen sarjakuvien kärkien kanssa. Tarkkuus on kuitenkin riittävää, jotta sarjakuvien keihäitä voi pitää samoina, roomalaisina keihäinä. Vaikuttaa myös ilmeiseltä, että Uderzo ja Goscinny ovat ottaneet mallinsa oikeista antiikin Rooman tasavallan ajan keihäistä. Keihäiden ulkonäkö on siis ajallisestikin

oikein kuvattu, koska tutkimuskirjallisuuden esimerkit ovat nimenomaan tasavallan ajalta.

Käyttötapa ja nimitys ovat osin ristiriidassa ulkonäöstä saatavien todisteiden kanssa. Lähitaistelukeihäitä kutsutaan *pilumeiksi* ja käytetään kuin *pilumeita*, vaikka ne eivät näytä olevan *pilumeita*. Nimityksen *pilum* käyttö johtunee yksinkertaisesti siitä, että nimitys on *gladiuksen* tapaan assosioitunut tiettyyn roomalaiseen keihääseen. Sarjakuvan tekijät ovat voineet olettaa, että roomalainen keihäs on aina *pilum* ja siksi nimenneet myös sarjakuvan keihäät *pilumeiksi*.

Mahdollinen selitys lähitaistelukeihäiden käytölle sarjakuvissa on myös niiden puuvarsi. Asterix ja gallialaiset taistelevat usein roomalaisten legioonalaisten kanssa. Taisteluiden jäljiltä taistelukentällä lojuu lähes varresta katkenneita legioonalaisten keihäitä. Vaikka Asterix-sarjakuvat eivät ole realistisia, puuvartisen keihään katkeaminen on luonnollisesti uskottavampaa metallivartisen keihään sijaan.

2. Rooman legioonalaisten suojarahusteet

2.1. Asterix-sarjakuvien tarkat legioonalaisten haarniskat

Haarniska Asterix-sarjakuvissa

Asterix-sarjakuvista löytyy runsaasti haarniskoja. Käytännössä sarjakuvien haarniskoissa on neljä erilaista päätyyppiä, ja loput ovat jonkinlaisia näiden neljän tyyppin sekoituksia.

Kaksi ensimmäistä haarniskatyyppiä ovat selkeästi eniten esillä sarjakuvissa. Toinen näistä on piirretty yleensä tavallisille legioonalaisille rivisotilaille (Kuva 33), ja toinen upseereille (Kuva 34). Näiden kahden lisäksi löytyy kaksi harvinaisempaa haarniskatyyppiä, joista kuitenkin löytyy useampia esimerkkejä. Nämä harvinaisemmat mallit ovat yleensä jonkinlaisten erikoissotilaiden, kuten esimerkiksi jousimiesten käytössä.

Kuva 33. Rivisotilaan haarniska. Goscinny & Uderzo 2018a, 9.

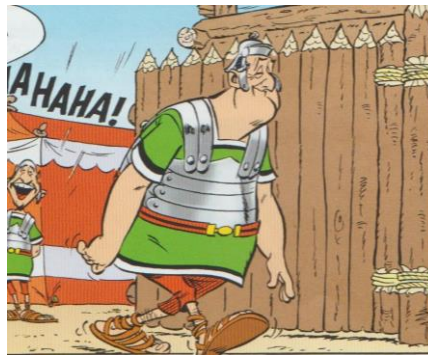

Kuva 34. Upseerin haarniska. Goscinny & Uderzo 2019c, 10.

Käytännössä kaikilla legioonalaisilla, jotka voi Asterixeissa tulkita tavallisiksi jalkaväen sotilaisiksi, on käytössään kuvan 33 kaltainen haarniska. Kyseinen haarniska pysyy lähes muuttumattomana kaikissa tutkimukseen sisällytetyissä sarjakuvan osissa.

Kuva 35. Goscinny & Uderzo 2018a, 36.

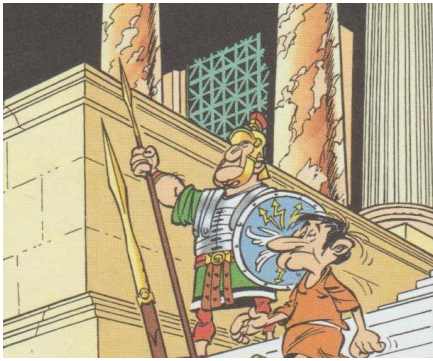
Kuva 36. Goscinny & Uderzo 2020a, 7.

Muuttumattomuus näkyy vertaamalla yllä olevia kuvia. Kuva 35 on ensimmäisestä, alkuperäisessä julkaisussa vuonna 1961 julkaistusta sarjakuvasta *Asterix Gallialainen*. Kuva 36 on alun perin vuonna 1979 julkaistusta osasta *Asterix Belgiassa*, joka on Asterixeista uusin tutkimukseen sisällytettävä osa. Kuten kuvista voi huomata, haarniskojen välillä ei ole käytännössä mitään merkittäviä eroja, vaan tekijät ovat piirtäneet tämän tyyppin haarniskan perusidealtaan samalla tavalla osasta riippumatta.

Pieniä vivahde-eroja on muutamia. Panssarilevyjen kiinnitysniittien paikka vaihtelee ajoittain, mutta se ei juurikaan vaikuta ulkonäköön. Olkalevyjä on yleensä kaksi, mutta vanhimmissa sarjakuvan osissa levyjä on joskus kolme tai hyvin harvinaisissa tapauksissa vain yksi. Huomionarvoista on, että haarniskan kokokin muuttuu Asterixeissa henkilön pituuden ja koon perusteella. Muutokset ovat kuitenkin vain vähäisiä, kun ottaa huomioon osien välillä kuluneen ajan. Mainittujen julkaisujen välissä on alkuperäisessä julkaisuikataulussa 19 vuotta aikaa, joten on selvää, että Uderzo ja Goscinny pitivät mallin tietoisesti samanlaisena. Kuvattu haarniskatyyppi on Asterix-sarjakuvien yleisin ja näkyvin haarniska.

Tästä haarniskasta nähdään sarjakuvassa *Asterix ja Caesarin laakeriseppäle* muutamissa ruuduissa erilainen versio. Kuvassa 37 haarniskan rintapellit yltävät kaulalle asti, jolloin haarniska on suojaisampi. Kuvassa 38 taas haarniska on niittien sijaan kiinnitetty nahkaremmeillä. Eroista huolimatta kyseiset haarniskat ovat selvästi samoja, kuin kuvien 35 ja

36 tyyppit. Ne vain vaikuttavat olevan tarkemmin tai koristellummin piirrettyjä versioita samasta haarniskasta. Kuvatut sotilaat ovat sarjakuvassa Julius Caesarin oman palatsin vartijoita, mikä voi selittää varusteiden tarkemman koristelun. Tekijät ovat saattaneet haluta valinnoilla korostaa sitä, että legioonalaiset ovat normaalia erikoisempia sotilaita.

Kuva 37. Goscinny & Uderzo 2019b, 28.

Kuva 38. Nahkahihnat. Goscinny & Uderzo 2019b, 32,

Kenturioille ja sitä korkeammille upseereille on Asterix-sarjakuvissa piirretty oma, tavallisista legioonalaisista eroava haarniskamallinsa (Kuvat 39, 40). Sitä alemmilla upseereilla on sarjakuvissa käytetty sekalaisesti erilaisia haarniskatyyppejä sarjakuvan eri osissa.

Kuvien 39 ja 40 haarniska pysyy ulkoisesti lähes samanlaisena kaikissa sarjakuvan osissa. Ainoat erot eri yksilöiden välillä muodostuvat siitä, kuinka voimakkaasti haarniska noudattelee lihasten muotoja. Kuten kuvista voi huomata, myös väri vaihtelee ajoittain. Tätä en voinut kuitenkaan tämän tutkimuksen puitteissa tutkia tarkemmin.

Kuva 39. Goscinny & Uderzo 2016c, 31.

Kuva 40. Goscinny & Uderzo 2020a, 39.

Kolmas ja neljäs haarniskojen päätyyppi ovat siis harvoin esillä, mutta kuitenkin useammin kuin kerran. Näistä kahdesta enemmän esimerkkejä löytyy kuvien 41 ja 42 suomalaisesta haarniskasta. Tätä haarniskaa näkyy Asterixeissa yleensä jonkin *kenturiota* alempiarvoisen upseerin päällä sekä joidenkin erikoissotilaiden, kuten kuvernöörin vartioiden (Kuva 41) sekä *kenturiota* alempien upseerien päällä (Kuva 42). Myös tässä haarniskatyypissä on erittäin vähän muutoksia sarjakuvan osasta riippumatta. Hihoissa ja helmoissa on lieviä eroja. Osassa haarniskoista myös hiha muodostuu suomuista, mutta toisissa hihat on tehty nahasta tai kankaasta. Haarniskan suomut ovat sarjakuvissa aina samanlaisia.

Kuva 41. Goscinny & Uderzo 2018c, 15.

Kuva 42. Goscinny & Uderzo 2020a, 41.

Neljännestä tyypistä ei ole kahta ruutua enempää havaintoja. Tämä nähdään käytössä ainakin yhdellä ratsusotilaalla, jonka voi tulkita upseeriksi (Kuva 43) sekä yhdellä jousimiehellä (Kuva 44), jotka ovat Asterix-sarjakuvissa harvinaisia näkyjä. Haarniskat eroavat toisistaan hihojen ja helman kohdalta, mutta erot eivät ole merkittäviä. Molemmat kuvista ovat peräisin samasta sarjakuvan osasta *Kadonnut kilpi*.

Kuva 43. Goscinny & Uderzo 2020b, 14.

Kuva 44. Goscinny & Uderzo 2020b, 5.

Lisäksi haarniskoista löytyy siis muutamia erilaisia aiempien neljän tyyppin sekoituksia. Kuva 45 on erikoinen sekoitus kuvien 38 ja 42 haarniskoja. Kuvan legioonalainen on kuvan 37 tapaan Julius Caesarin palatsin vartija, mikä voi jälleen selittää haarniskan tyyppiä. Goscinny ja Uderzo ovat mahdollisesti halunneet tehdä vartijasta mahdollisimman mahtipontisen näköisen yhdistämällä kaksi eri haarniskaa vahvemman näköiseksi kokonaisuudeksi.

Kuva 45. Kahden eri haarniskan yhdistelmä. Goscinny & Uderzo 2019b, 28.

Kuvissa 46 ja 47 haarniskojen poikkeus neljään päätyyppiin verrattuna on sama; molempiin on lisätty olkapäihin levyt, joita näiden tyyppien haarniskoissa ei sarjakuvissa yleensä ole. Kuva 46 on selkeästi kuvan 41 kaltainen suomumainen haarniska, mutta

siihen on lisätty kuvan 33 haarniskan olkahihnat. Kuvan 47 haarniska on kuvan 41 kaltaisen lihashaarniska, mutta tässäkin on samanlaiset olkahihnat kuin kuvassa 33.

Kuva 46. Goscinny & Uderzo 2016b, 32.

Kuva 47. Goscinny & Uderzo 2018d, 7.

Haarniska antiikin Roomassa

Pat Southernin mukaan legioonalaisilla oli ajanlaskun alkuaikoina käytössä kolme eri tyyppiä haarniskasta: *lorica hamata* eli rengashaarniska, *lorica squamata* eli suomuhaarniska ja *lorica segmentata* eli levyhaarniska.⁵⁶ Haarniskatyypien nimet ovat modernin ajan keksintö. Antiikin Rooman aikana ihmiset olisivat viitanneet haarniskaan vain termillä *lorica*.⁵⁷ Nimet kuitenkin helpottavat tyyppien erottamista, joten käytän niitä myös tässä tutkimuksessa. Tähän haarniskojen ryhmään on syytä lisätä lihashaarniska, joita Adrian Goldsworthy kertoo joidenkin ylempien upseerien ja ratsumiesten käyttäneen ainakin 100-luvun eKr. puolivälissä⁵⁸.

Asterix-sarjakuvien ajankohdan (50 eKr.) perusteella huomio on kiinnitettävä ensimmäisenä rengashaarniskaan eli *lorica hamataan*. Goldsworthy korostaa, että 1. vuosisadalla eKr. suurin osa legioonalaisista käytti rengaspanssaria. Mike Loadesin toteaa laveammin legioonalaisten käyttäneen rengashaarniskaa ennen ensimmäistä vuosisataa jKr. Käyttö jatkui Loadesin näkemyksen mukaan apujoukkojen toimesta ajanlaskun alun jälkeenkin, vaikka levyhaarniska otettiin tuolloin käyttöön.⁵⁹

⁵⁶ Southern 2007, 156.

⁵⁷ Loades 2010, 71.

⁵⁸ Goldsworthy 2005, 30.

⁵⁹ Loades 2010, 71.

Kuvien 43 ja 44 haarniskatyyppi on selkeästi rengashaarniska. Kuten aiemmin mainitsin, havainnot rengashaarniskasta ovat Asterix-sarjakuvissa erittäin harvinaisia. Molemmat Asterix-sarjakuvien kuvat rengashaarniskasta ovat peräisin samasta sarjakuvan osasta *Kadonnut kilpi*. On siis selvää, että tässä kohtaa Goscinny ja Uderzo eivät ole menneet historiankirjoituksen mukaan. Rengashaarniskan käyttö jää Asterixeissa vain yksittäisten ruutujen mittaiseksi.

Ulkonäöllisestikin sarjakuvien rengashaarniskassa on ongelmia. Vertailukohdaksi löytyi useita kuvia. Kuvan 48 haarniska on peräisin Trajanuksen pylväästä, joka rakennettiin 100-luvun eKr. alussa. Kuvan 50 haarniska on peräisin alttaritaulusta 1. vuosisadalta eKr.⁶⁰.

Kuva 48. Rengashaarniska. Goldsworthy 2005, 126.

Kuva 49. Goscinny & Uderzo 2020b, 31.

Sarjakuvissa rengashaarniskoista oli siis kaksi kuvaa. Kuva 43 on vertailun kannalta hankala, koska ratsumiehen olkapäitä ei oikeastaan näe. Haarniskasta käy oikeastaan selväksi vain se, että alaosa on koristeeton ja siksi samankaltainen kuvan 51 kanssa. Hihojakaan siinä ei näyttäisi olevan, mikä vaikuttaisi jälleen oikealta valinnalta verrattuna kuvaan 51. Helma näyttäisi olevan saman melko lailla sama mittainen. Kuvan 43 haarniskassa ei kuitenkaan näyttäisi olevan samanlaisia olkahihnoja kuin kuvassa 50.

⁶⁰ Goldsworthy 2005, 28.

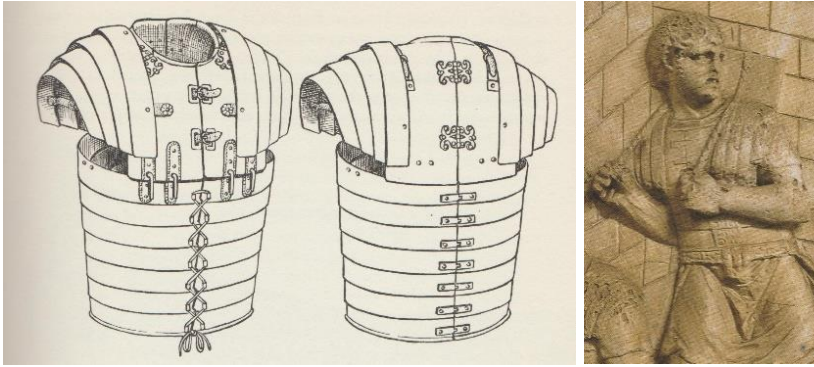

Kuva 50. Alttaritaulun rengashaarniska. Goldsworthy 2005, 28.

Kuvan 48 rengashaarniska sen sijaan on erittäin lähellä kuvien 44 ja 49 jousimiehen haarniskaa. Hihat ovat hieman erilaiset, joskin on perusteltavissa, että kuvassa 49 on pyritty piirtämään samankaltaista hihaa kuin kuvassa 48, koska kuvan 49 hihan valkoisen osan yläreunasta voidaan havaita samankaltaista aaltoilua. Haarniskojen helma on todella samanlainen. Yhdennäköisyys on mielestäni selkeä ja on oletettavaa, että kyseessä on sama haarniskamalli. Molemmat Asterix-sarjakuvan haarniskat ovat siis roomalasiin veistoksiin verrattuna ulkonäöltään tarkkoja. Kuvan 43 ainoa ongelma on puuttuva olkahihna, kun taas kuvien 44 ja 49 hiha on joko hyvin pelkistetty tai epätarkka.

Asterix-sarjakuvien käytetyimmän, kuvan 33 haarniskan, voi tunnistaa levyhaarniskaksi (*lorica segmentata*). Tämä on rengashaarniskan sijaan näkyvin ja käytetyin haarniskatyyppi sarjakuvissa. *Lorica segmentata* otettiin kuitenkin käyttöön vasta ensimmäisellä vuosisadalla jKr⁶¹. Asterix-sarjakuvissa on siis niiden tapahtumien aikakauteen (50 eKr.) nähden suurimmaksi osaksi käytössä väärä haarniska.

⁶¹ Bishop & Coulston 2006, 95.

Kuva 51. Levyhaarniska. Webster 1969, 125.

Kuva 52. Levyhaarniska. Goldsworthy 2005, 147.

Tutkimuskirjallisuudesta löytyy useita kuvia levyhaarniskasta. Graham Webster sijoittaa kuvan 51 piirretyt haarniskat Britannian valloituksen ajalle, joka alkoi vuonna 43 jKr. Hän viittaa myös Trajanuksen pylvääseen sanoessaan, että kyseisen haarniskan käyttö jatkui pylvään mukaan ainakin Trajanuksen aikaan asti.⁶² Goldsworthyn teoksen kuva 52 on suoraan Trajanuksen pylväästä. Haarniskan takaosaa ei näy, mutta haarniskat ovat samankaltaisia, joskin kiinnitys näyttäisi olevan toteutettu toisessa nahkahihnoin, toisessa jonkinlaisin holkein.

Sarjakuvissa yleensä näkyvä levyhaarniska ei ole aivan identtinen Websterin tai Goldsworthyn kuviin verrattuna. Sarjakuvissa levyhaarniskat ovat kuitenkin riittävän samankaltaisia, jotta niiden voi tulkita olevan juuri roomalaisia levyhaarniskoja. Sarjakuvien legioonalaisten levyhaarniska on hyvin pelkistetty versio kuviin verrattuna. Levyhaarniskojen rintaa suojaava osa on sarjakuvissa yleensä jätetty kokonaan pois, joskin kuvan 37 haarniska on tältäkin osin samanlainen. Asterixeissa legioonalaisten levyhaarniskan vatsaa ja rintaa suojaavat rautalevyt ulottuvat vain rintakehän alareunaan asti. Lisäksi olkapäitä on suojaamassa useimmiten vain kaksi levyä. Asterixeissa legioonalaisten haarniska ei suojaa niskaa tai kaulaa käytännössä ollenkaan ja olkapäätkin jäävät melko suojatommiksi. Myös kiinnityksessä on eroja.

Kuvissa 37 ja 38 esitellyt poikkeukset ovat kiinnostavia, koska molemmissa kuvissa haarniska on tarkempi ja lähempänä etenkin kuvaa 51. Nahkaremmikiinnitys on samanlainen kuin Websterin haarniskan yläosan levyjen kiinnitys, vaikkakin alaosasta kiinnitys on erilainen. Lisäksi kuvassa 37 haarniska jatkuu siis kaulalle asti, mikä on erittäin merkittävä

⁶² Webster 1969, 125–126.

muutos tarkempaan suuntaan. Nämä ovat kuitenkin vain yksittäisten ruutujen mittaisia tarkennuksia, eivätkä muuta kokonaiskuvaa Sarjakuvien levyhaarniskat ovat erittäin yksinkertaistettuja versioita roomalaisista levyhaarniskoista ja siten sekä ajallisesti että ulkonäöllisesti epätarkkoja.

Vaikka sarjakuvien levyhaarniska on sekä ajallisesti että ulkonäöllisesti virheellinen, sen käytölle löytyy selkeitä perusteita. Uskottavin peruste liittyy tunnettuuteen. Pat Southernin mukaan juuri *lorica segmentata* assosioituu mielikuvissa legioonalaisten suosimaksi haarniskaksi.⁶³ Tämä olisi yksi selkeä syy Goscinnyn ja Uderzon haarniskatyypin valinnalle. Toisaalta on selvää, että Asterixit ovat osaltaan vahvistaneet tätä assosioitumista, ja siksi on vaikea tietää, missä määrin tätä on tapahtunut ennen Asterixien julkaisua.

Kolmannen haarniskatyypin esikuva on oletettavasti suomuhaarniska eli *lorica squamata*. Bishop ja Coulston toteavat, että ei tasavallan ajalta ei ole löydetty suomuhaarniskoja eikä kuvia, joissa tasavaltalainen legioonalainen sellaista käyttäisi⁶⁴. Goldsworthy tosin mainitsee, että sellaisia on saattanut olla käytössä tasavallan aikana⁶⁵. Goldsworthyn näkemykselle ei löydy selkeitä kuvatodisteita.

Kuvien vertailu osoittaa jälleen mahdollisen veistosten kopioinnin. Noin vuonna 315 jKr. valmistunut Konstantinuksen riemukaareen sisältyvä veistos legioonalaisista (Kuva 54) on hyvä esimerkki tästä. Kun verrataan kuvaa 53 riemukaaren kuvaan, yhtäläisyyksiä löytyy. Kuvan 54 suomut ovat samankaltaisia sarjakuvien kanssa, joskin sarjakuvissa suomut ovat jonkin verran isompia. Kuvassa 53 hihat on toteutettu eri tavalla kuin veistoksessa, mutta kuvan 41 toteutus on samanlainen kuin riemukaareessa. Hyvin erottuva yhdistävä piirre kuvien 53 ja 54 haarniskojen alareuna, jonka toteutus on käytännössä identtinen. Vaikka kuvissa 41 ja 42 on hieman erilainen alaosa verrattuna kuvaan 53, on kaikissa kuvien haarniskoissa alareuna, jonka voi tulkita olevan samanlainen kuvan 54 riemukaaren veistohaarniskan kanssa.

⁶³ Southern 2007, 156.

⁶⁴ Bishop & Coulston 2006, 64.

⁶⁵ Goldsworthy 2005, 30.

Kuva 53. Gosciny & Uderzo 2019a, 21.

Kuva 54. Konstantinuksen riemukaaren suomuhaarniska.

Bishopin ja Coulstonin mukaan tasavallan ajan suomuhaarniskoista ei siis ole arkeologisia löytöjä tai kuva-aineistoa. Siksi on mahdotonta verrata sarjakuvan suomuhaarniskoja mahdollisiin tasavallan ajan haarniskoihin. Oletusarvoisesti sama tilanne on ollut myös Goscinnyllä ja Uderzolla. Siksi uskoisin heidän poimineen tietonsa suomuhaarniskoista myöhemmistä aineistoista, kuten Konstantinuksen riemukaaresta. Esimerkiksi monet Bishopin ja Coulstonin teoksessa ilmenevät suomuhaarniskat ovat myös hyvin samannäköisiä kuvan 54 haarniskan kanssa ja siten lähellä myös sarjakuvien haarniskoja.

On siis vaikea sanoa, ovatko sarjakuvien suomuhaarniskat ajankohdaltaan historiallisesti tarkkoja. Suomuhaarniskoja saattoi Goldsworthyn mukaan olla käytössä tasavallan aikana, mutta varmaa tietoa asiasta en löytänyt. Siksi suomuhaarniskojen ajallinen tarkkuus jää avoimeksi. Ulkonäöltään sarjakuvien suomuhaarniskat ovat historiallisesti tarkkoja, kun niitä vertailee erilaisiin tutkimuskirjallisuuden aineistoihin, jotka noudattelevat pitkälti kuvan 54 mallia.

Adrian Goldsworthy totesi joidenkin ylempien upseerien ja ratsumiesten käyttäneen lihashaarniskaa⁶⁶. Pat Southern yhtyy näkemykseen, että jotkut upseerit käyttivät haarniskaa, joka pyrki korostamaan kantajansa lihaksia. Hän toteaa myös, että veistosten lisäksi todisteita lihashaarniskoista on heikosti saatavilla.⁶⁷ Tässä tutkimuksessa tyydyn siis vertailemaan lihashaarniskaa veistoksen avulla.

⁶⁶ Goldsworthy 2005, 30.

⁶⁷ Southern 2007, 157.

Kuva 55. Lihashaarniska. Goldsworthy 2005, 44.

Kuva 56. Lihashaarniska. Goldsworthy 2005, 73.

Adrian Goldsworthyn teoksesta löytyy kaksi sopivaa kuvaa lihashaarniskoista. Kuvan 55 haarniskan hän ajoittaa 100-luvun eKr. alkuun. Kuvan 56 veistos ajoittuu 2. vuosisadalle jKr. Suuresta aikaerosta huolimatta haarniskat ovat keskenään melko samanlaisia. Kuvien ja Goldsworthyn tekstien pohjalta vaikuttaa siltä, että lihashaarniska on ollut käytössä myös Asterix-sarjakuvien ajankohtana eli vuonna 50 eKr. Sarjakuvissa on siis käytetty lihashaarniskaa ajan suhteen oikein. Sarjakuvien haarniskojen ulkonäkökin on hyvin lähellä veistoksia. Sarjakuvien haarniskat myötäilevät samalla tavalla lihaksia. Monessa tapauksessa sarjakuvissa myös haarniskan alaosa on samankaltainen kuvan X kanssa, joskin alaosa ei aina ole näkyvillä sarjakuvissa.

Sarjakuvissa kuitenkin ylikorostetaan hahmojen ylävartalon muotoja todella runsaasti. Jos henkilö on lihaksikas, haarniskassakin lihakset näkyvät selvästi (Kuva 57). Toisaalta suuremman mahan omaavilla upseereilla haarniskaa on venytetty reilusti mahan kohdalta (Kuva 8). Etenkin vatsalihakset näkyvät useissa haarniskoissa erittäin selvästi. Tämän ylikorostamisen tarkoituksena on varmasti huumori. Lihasten ja mahan muotojen korostamisella henkilöistä tehdään epänormaalin muotoisia ja samalla hauskemman näköisiä. Kuvassa 54 tämä ylikorostaminen näkyy hyvin.

Kuva 57. Gosciny & Uderzo 2020a, 24.

Haarniskoista jää sellainen vaikutelma, että Gosciny ja Uderzo ovat olleet ulkonäöllisesti suhteellisen tarkkoja, ja ajallisesti todella epätarkkoja. Lihashaarniska ja rengashaarniska ovat ajankohdan kannalta oikeaoppinen näky, koska molempia oli olemassa vuonna 50 eKr. Rengashaarniskan tulisi ajankohdan kannalta silti olla sarjakuvissa käytetyin haarniska levyhaarniskan sijaan. Sitä se ei kuitenkaan ole, mikä taas on ajallisesti epätarkka valinta. Levyhaarniska on ajallisesti väärässä paikassa, ja suomuhaarniskan kohdalla määrittely ei onnistu.

Haarniskat ovat siis ulkonäöltään historiallisesti hyvin tarkkoja. Sarjakuvien haarniskojen roomalaiset esikuvat on myös erittäin helppo tunnistaa kunkin yksilön osalta. Eroja löytyy etenkin levyhaarniskan kohdalla, mutta suurin osa eroavaisuuksista on hyvin pieniä.

Sarjakuvien piirrokset haarniskoista ovat melko yksinkertaistettuja verrattuna tutkimuskirjojen kuviin ja piirroksiin, mikä selittyy sillä, että yksinkertaistettu haarniska on helpompi ja nopeampi piirtää. Myös huumorielementtejä on lisätty runsaasti, etenkin lihashaarniskan kohdalla. Kuten johdannossa tuli esille, sarjakuvan ei tekijöiden mielestä myöskään ole tarkoitus olla tarkka, joten erikoisuudet ovat heidän puoleltaan sallittuja. Tekijöiden kannalta riittää, että varusteet tunnistetaan roomalaisiksi, mikä toteutuikin onnistuneesti.

Uskoisin, että René Goscinnyn ja Albert Uderzon ideana on ollut hyödyntää sarjakuvissa kaikkia merkittävimpiä legioonalaisten haarniskoja. Sarjakuvissa nähdään siis eräänlainen kokoelma antiikin Rooman legioonalaisten käyttämistä haarniskatyypeistä. Kaikkia antiikin Rooman ajan haarniskoja ei hyödynnetä, mutta melko varmasti voi olettaa, että ainakin ajanjakso 200 eKr.-200 jKr. käydään sarjakuvissa haarniskojen osalta läpi. Lisäksi tekijät sekoittelevat eri haarniskatyypien osia keskenään ja luovat näin lisää

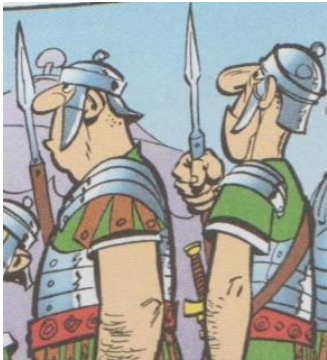
yksilöitä tarinoiden piristeeksi. Erilaisten haarniskatyyppien hyödyntäminen sarjakuvassa tuo sarjakuviin variaatiota ja lukijalle lisää mielenkiintoista katseltavaa, kun erilaisia haarniskoja voi löytää useista sarjakuvan osista.

2.2. Veistoksista kopioitu Asterix-sarjakuvien legioonalaisten kypärä

Kypärä Asterix-sarjakuvissa

Asterix-sarjakuvissa kypärät ovat sarjakuvan osasta riippumatta erittäin samannäköisiä. Kypärät voidaan kuitenkin muutamien yksityiskohtien perusteella jakaa kahteen tyyppiin. Kuvan 58 kypärä on pääsääntöisesti sarjakuvan vanhemmissa osissa enemmän näkyvä tyyppi, kun taas kuvan 59 kypärä on versio, joka näkyy sekä vanhemmissa että uudemmissa osissa. Kuvan 58 versiota voidaan havaita noin viidessä ensimmäisessä osassa, jonka jälkeen kuvan 59 versio jää ainoaksi malliksi. Molemmissa kypärissä on niskasuoja, kaksi saranallista poskisuojaa, sekä rengas kypärän huipulla.

Näiden kahden kypärän välillä on myös muutamia eroja. Vanhemmassa kypärässä pään ympäri menee pantamainen osio, kun uudemmissa panta on muuttunut otsalipaksi. Lisäksi poskisuojan kiinnitys tapahtuu uudemmissa jonkinlaisen renkaan avulla. Tämä kiinnitys on vallitseva käytäntö sarjakuvissa, mutta harvakseltaan nähdään myös kuvan 58 kaltaista kiinnitystä, jossa poskisuojan kypärään kiinnittävää rengasta ei ole. Tällöin poskisuoja kiinnittyy joko saranalla, tai kiinnitys poskisuoja on suoraan kiinni kypärässä, kuten juuri kuvassa tapahtuu 58.

Kuva 58. Vanha kypärä. Goscinny & Uderzo 2018a, 9.

Kuva 59. Uusi kypärä. Goscinny & Uderzo 2020a, 12.

Upseerien kypärät ovat sarjakuvissa käytännössä samanlaisia. Ne ovat lähinnä hieman koristeellisempia ja erivärisiä, mutta muoto pysyy samana. Asterixeissa upseerien kypärän tunnistaa useimmiten siitä, että kypärän päällä on jonkinlainen myös harjas tai töyhtö. Esimerkkejä tästä on useita. Sekä värit että muodot vaihtelevat paljon. Sarjakuvissa voidaan havaita ainakin punaisia, valkoisia, mustia ja tummanvihreitä töyhtöjä. Käytännössä kaikki sarjakuvan erilaiset versiot esiintyvät kuvissa 60 ja 61.

Kuva 60. Goscinny & Uderzo 2020a, 24.

Kuva 61. Goscinny & Uderzo 2020b, 21.

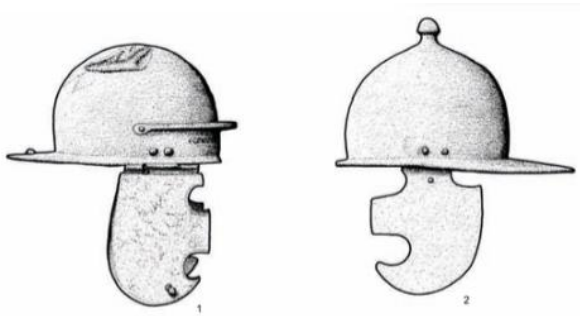
Kypärissä on hyvin vähän näiden kahden ulkopuolisia yksilöitä. Ainoa merkityksellinen poikkeus on kuvan 27 (ks. sivu 27) kypärä, jossa kypärän sarana on eri paikassa kuin yleensä ja otsalipan kiinnitys on erilainen.

Kypärä antiikin Roomassa

Kypärien osalta vertaileminen osoittautui hankalammaksi. Esimerkkejä tasavallan ajan kypäristä on löydetty on saatavilla melko monia, mutta kaikkia ei voi suoraan olettaa Rooman armeijan käyttämiksi. Lisäksi selkeää kronologista järjestystä kypärien kehityksestä ei ole onnistuttu luomaan⁶⁸.

Vuoteen 50 eKr. voi kuitenkin yhdistää kaksi kypärämallia. Kuvan 62 oikeanpuoleinen *montefortino*-malli oli käytössä käytännössä koko Rooman tasavallan ajan.⁶⁹ Kuvan 62 vasemmanpuoleinen *coolus*-tyypin käytöstä oli tutkimuskirjallisuudessa hieman vivahdeeroja, mutta niiden käyttö ajoitettiin käytännössä tasavallan loppuajoille ja ensimmäiselle vuosisadalle jKr.⁷⁰

Nämä kypärät asettuisivat siis Asterix-sarjakuvien ajankohtaan, vuoteen 50 eKr. Kuvista 58 ja 59 voi kuitenkin huomata, että kypärät eivät juurikaan muistuta sarjakuvissa esiintyviä versioita. Kypärissä on samankaltaisia piirteitä, mutta kyseiset kypärät ovat varmasti eri yksilöitä. Ongelma ei ratkea keisarillisen Rooman kypäriäkään tutkimalla. Uudemmatkin kypärät muistuttavat kyllä Asterix-sarjakuvien kypäriä, mutta ovat edelleen selkeästi erilaisia. Keskeinen eroavaisuus uudemminkin kypärissä on selkeästi liian iso poskisuoja, ja otsalipan puuttuminen.

Kuva 62. *Montefortino* ja *coolus*-kypärät. Bishop & Coulston 2006, 102.

Yksikään tutkimiskirjoissa esitellyistä arkeologisista löydöistä ei ollut samanlainen sarjakuvien kypärien kanssa. Ratkaisu löytyy paremmin erilaisista veistoksista. Eniten

⁶⁸ Southern 2007, 157.

⁶⁹ Southern 2007, 158.

⁷⁰ Bishop & Coulston 2006, 101.

sarjakuvien uudempaa, kuvan 59 kypärätyyppiä muistuttaa ”attikalaiseksi” kypäräksi kutsuttu malli. Selkein merkki sarjakuvien kypärien yhtäläisyydestä attikalaiseen kypärään on kypärien otsan kohdalla oleva ylimääräinen lippa, joka puuttuu esimerkiksi kuvan 62 kypäristä.

Erikoista attikalaisissa kypäriissä on se, että yhtään kyseisen mallin roomalaista kypärää ei ole löydetty arkeologisissa kaivauksissa. Kypärän käytöstä on todisteita hellenistiseltä ajalta. Goldsworthyn teoksessa on myös kuva 300-luvun eKr. seinämaalauksesta, jossa on italialainen versio attikalaisesta kypärästä.⁷¹ Muista tutkimuksista kuvia löytyy erittäin heikosti. Useampia vastaavia kuvia löytyy kuitenkin erilaisista veistoksista.

Andrei Neginin mukaan hellenistisen ajan kypärän ja roomalaisen kypärämallin välillä on kolmen vuosisadan mittainen aukko, jossa ei ole todisteita kypärän käytöstä Roomassa.⁷² Bishop ja Coulston toteavat, että attikalaisia kypäriä todella löytyy, mutta eivät tarkenna näkemystään⁷³ Negin argumentoi, että nämä kypärät olisivat kuitenkin olleet käytössä ainakin 1. ja 2. vuosisadalla ajanlaskun alun jälkeen⁷⁴, mikä tarkoittaa, että sarjakuvien kypärät ovat ajallisesti vääriä.

Attikalaiset kypärät ovat Bishopin ja Coulstonin mukaan suosittuja erityisesti ”propagandaveistoksissa”, siis sellaisissa veistoksissa, joissa Rooma ja roomalaiset pyrittiin kuvaamaan mahdollisimman hyvässä valossa. Trajanuksen pylväs on yksi esimerkki tällaisesta.⁷⁵ Juuri Trajanuksen pylvästä löytyy useita esimerkkejä attikalaisista kypäristä. Pylvästä otettu kuva 63 osoittautuu olevan todella paljon sarjakuvien kuvan 59 kypärän kaltainen. Kuva on hieman epäselvä, mutta keskeiset tunnuspiirteet erottuvat selkeästi verrattaessa kuviin 59 ja 64. Kypärien päällä on samanlainen rengas. Otsalippa on identtinen. Niskasuoja on hyvin samankaltainen ja poskisuojan yläosassa on samanlainen rengas. Vaikuttaa ilmeiseltä, että sarjakuvissa on haettu inspiraatiota kyseisistä Trajanuksen pylvään kypäristä.

⁷¹ Goldsworthy 2005, 22.

⁷² Negin 2015, 31–32.

⁷³ Bishop & Coulston 2006, 5.

⁷⁴ Negin 2015, 46.

⁷⁵ Bishop & Coulston 2006, 2–5.

Kuva 63. Kypäriä Trajanuksen pylväässä. Goldsworthy 2005, 100.

Kuva 64. Gosciny & Uderzo 2021, 40.

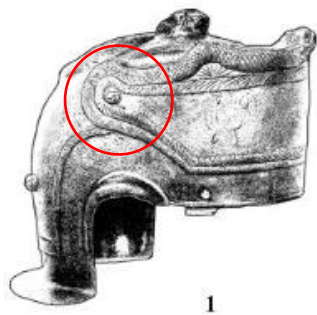
Kuvan 58 kypärän vertailukohteeksi löytyy myös veistos, jonka kypärä on monella tapaa yhdennäköinen sarjakuvien kanssa. Veistos on peräisin 100-luvun lopulla rakennetusta keisari Marcus Aureliuksen pylvästä⁷⁶. Kypärässä on yhteistä kuvan 58 kanssa niskasuoja, samankaltainen poskisuoja sekä ennen kaikkea pään ympäri kulkeva pantamainen osio. Tämä kuvien 58 ja 65 versio ei vaikuttaisi olevan attikalainen kypärä, koska niille tunnusomainen otsalippa puuttuu. Tässäkin tapauksessa vaikuttaa siltä, että kypärä on kopioitu veistoksista, koska esimerkiksi Goldsworthyn sekä Bishopin ja Coulstonin esittelemät arkeologiset löydöt eroavat selvästi kuvan 58 kypärästä.

⁷⁶ Goldsworthy 2005, 197.

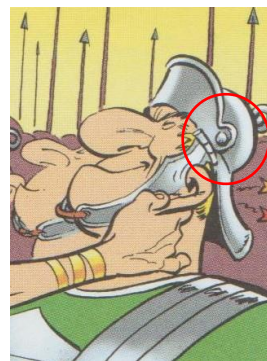
Kuva 65. Goldsworthy 2005, 197.

Negin mainitsee artikkelissaan muitakin kypärätyyppejä, joiden katsoo olevan jollain tavalla yhteyksissä attikalaisiin kypäriin. Hän katsoo kuvan 65 Guisboroughista löydetyn kypärän kuuluvan samaan traditioon attikalaiden kypärien kanssa. Kypärän poskisuojat eivät ole säilyneet, joten vertailu sarjakuviin ei täysin onnistu. Kypärän otsalevy on kuitenkin kiinnostava, koska sen takaosa on samankaltainen aiemmin esitellyn sarjakuvien normaalista poikkeavan kypärän kanssa. Myös poskisuojien kiinnitys on käytännössä sama, sarjakuvissa harvemmin nähtävässä kohdassa.

1

Kuva 65. Guisboroughin kypärä. Negin 2015, 43.

Kuva 66. Gosciny & Uderzo 2017a, 5.

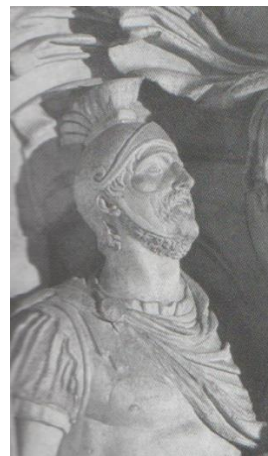
Pat Southernin teoksessa on kahden henkilön, 100-luvulla eKr. eläneen historioitsija Polybioksen sekä 300-luvulla jKr eläneen roomalaisen sotilasteoreetikko Vegetiuksen näkemyksiä koristetyhdyistä. Polybioksen mukaan tasavallan sotilaat käyttivät mustia ja violetteja tyyhtöjä kypäriensä koristeena kypärän etuosasta taaksepäin menevässä

kiinnikkeessä. Vegetius sen sijaan mainitsi, että *kenturiot* käyttivät kypärän halki poikittain menevää tönnyttä, joskin Southernin mukaan tästä ei ole löytynyt todisteita.⁷⁷ Goldsworthyn mukaan samanlaisista poikittaisista tönnyhdöistä on maininnut myös Julius Caesar, joten on uskottavaa, että sellaisia kyllä käytettiin⁷⁸. Goldsworthyn mukaan 1. vuosisadan jKr. loppuun asti monissa legioonalaisten kypärissä oli kiinnike tönnyttä varten.

Goldsworthyn teoksessa esitellään yksi esimerkki kypärästä, joka on tulkittavissa attikalaiseksi kypäräksi, ja sisältää samalla kypärän koristetönnyhdön (Kuva 67). Hän ajoittaa kypärän 200- tai 100-luvun eKr. alkuun. Kuva on peräisin Roomalaisesta reliefistä ja esittää mahdollisesti pretoriaanikaartilaisista. Toinen tönnyhdön sisältävä kypärä on myös peräisin veistoksesta, mutta Goldsworthy ei anna veistokselle tarkempia tietoja (Kuva 68).

Kuva 67. Attikalainen kypärä. Goldsworthy 2005, 43.

Kuva 68. Goldsworthy 2005, 165.

Sarjakuviin verrattuna kuvien 67 ja 68 tönnyhdöt muistuttavat kyllä toisiaan. Kuvan 68 tönnyttö muistuttaa erityisesti kuvan 61 oikeanpuoleista tönnyttä. Kuvan 67 tönnyttö taas muistuttaa molempia kuvan 60 tönnyttöjä, mutta tarkemmin katsottuna kypärä näyttäisi muodostuvan jonkinlaisista sulista, jolloin kuvan 61 vasemmanpuoleinen kypärä olisi tönnyhdöltään samannäköinen, vaikkakin todella yksinkertaistettu. Väreissä on hajontaa. Sarjakuvissa Polybioksen mainitsema musta tönnyttö voidaan havaita, mutta muut värit

⁷⁷ Southern 2007, 158.

⁷⁸ Goldsworthy 2005, 124.

vaikuttaisivat olevan tekijöiden oma keksintö. Lisäksi sarjakuvissa kaikki töyhdyt menevät edestä taakse, eikä poikittaisista kiinnikkeistä löytynyt yhtään esimerkkiä. Useissa sarjakuvan kypäristä sen sijaan on kiinnike töyhtöä varten, vaikka itse töyhtöä ei olisikaan piirretty. Uderzo ja Goscinny ovat käyttäneet sarjakuvissa töyhtöjä runsaasti etenkin upseerien kohdalla, mikä on varmasti ollut keino tehdä sarjakuvan legioonalaisista näyttävämpiä ja koristeellisempia.

Itse kypärätyypin osalta vaikuttaisi siis siltä, että Goscinny ja Uderzo valitsivat sarjakuvien ensisijaiseksi kypäräksi attikalaisen tyypin, jollaisesta ei ilmeisesti ole löydetty ainakaan selkeää yksilöä arkeologiassa. Sarjakuvien kypärät ovat veistosten attikalaisiin kypäriin verrattuna ulkonäöllisesti tarkkoja. Arkeologisten löytöjen puuttuminen tekee mahdottomaksi määritellä, olisivatko sarjakuvien kypärät aitoon attikalaiseen kypäaraan verrattuna tarkkoja. Goscinny ja Uderzo ovat kuitenkin onnistuneesti noudattaneet attikalaisen kypärän raameja. Andrei Neginin näkemykseen perustuen attikalaiset kypärät ovat kuitenkin ajankohdaltaan historiallisesti epätarkkoja.

Näkisin valinnalle kaksi selkeää perustetta. Ensimmäkin attikalaiset kypärät olivat siis Bishopin ja Coulstonin näkemyksen mukaan hyvin yleisiä roomalaisissa propaganveistoksissa.⁷⁹ Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että Goscinny ja Uderzo ovat Asterixeja tehdessään hyvin todennäköisesti törmänneet kyseiseen kypärätyyppiin useammankin kerran roomalaisia tutkiessaan.

Attikalainen kypärä on myös sarjakuvien kannalta sopiva kypärä. Tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että attikalaisissa kypäriissä poskisuojat ovat esimerkiksi *montefortino*-kypäriin verrattuna huomattavasti kapeammat, mikä jättää kasvot enemmän näkyville. Yksi Asterix-sarjakuvien keskeisimmistä huumorin lähteistä ovat eri henkilöiden kasvot, jotka ovat usein hyvin karikatyyrimäisiä. Tekijät ovat siis voineet tietoisesti valita kypärän, joka jättää runsaasti avonaista tilaa kasvojen kohdalta.

Toinen, kuvan 58 kypärä on hankalampi tapaus. En onnistunut tunnistamaan kypärää miksikään tietyksi roomalaiseksi malliksi ulkonäön tai ajankohdan perusteella. Veistoksen 65 esimerkki on ainoa selkeästi yhdennäköinen malli, jolloin kypärän voisi tulkita veistoksesta kopioiduksi. Veistoksen tietojen puuttuminen estää tarkkuuden arvioinnin etenkin ajallisesti.

⁷⁹ Bishop & Coulston 2006, 5.

3. Rooman legioonalaisten tukikohdat

Legioonalaiset rakensivat asumista ja sotilastoiminnan harjoittamista varten tukikohtia. Ennen vuoden 107 eKr. legioonat ammattiarmeijaksi muuttanutta Mariuksen uudistusta legioonalaisilla ei ollut pysyviä tukikohtia. Majoittumista tarvittiin lähinnä talvikuukausina, jolloin sotiminen ei ollut mahdollista. Tällöin legioonalaiset pystyttivät talvileirejä (*hiberna*). Myöhemmin pysyvämpiäkin tukikohtia alettiin rakentamaan.⁸⁰

Pat Southernin tarkoittaa muutoksen ajankohtaa mainitsemalla, että erilaiset leirit ja linnoitukset olivat keisarillisen Rooman aikaansaannoksia, siis käytännössä vuoden 27 eKr. jälkeen rakennettuja. Syynä tälle oli Southernin mukaan armeijoiden muuttuminen tasavallan ajan väliaikaisesta keisarillisen Rooman pysyvään armeijaan. Southern myöntää, että jonkinlaisia leirejä on voinut olla ennen tätäkin, mutta keisarillisen Rooman armeijan kriteerien mukaan niitä ei olisi laskettu kunnon tukikohdiksi.⁸¹ Voi siis sanoa, että Asterix-sarjakuvien ajankohtana vuonna 50 eKr. on ollut olemassa tukikohtia, joskaan ei keisarillisen Rooman kriteerejä täyttäviä.

Tukikohdat Asterix-sarjakuvissa

Asterix-sarjakuvissa roomalaisia tukikohtia on paljon. Tukikohtia löytyy myös Gallian ulkopuolelta, mutta selkeästi eniten esillä ovat neljä gallialaisten kylää piirittävää roomalaisten tukikohtaa: *Akvarium*, *Ciderium*, *Laudanum* ja *Periferium*. Niitä on siksi mielekästä pitää ensisijaisina vertailun kohteina.

Sarjakuvien tukikohtia tutkittaessa on huomioitava, että ne ovat jatkuvassa muutoksessa. Samat tukikohdat voivat näyttää monin tavoin erilaiselta sarjakuvan eri osissa. Esimerkiksi muureissa, torneissa, vallihaudassa ja teltoissa voidaan havaita muutoksia. Muutokset eivät ole mitenkään säännöllisiä, vaan myöhemmin julkaistussa osassa torni voi olla heikommin suojattu kuin aiemmin julkaistussa osassa. Tutkimuksen kannalta tämä tarkoittaa sitä, että ei ole olemassa neljää samanlaisena pysyvää tukikohtaa, joita tutkia, vaan jokaisen sarjakuvan tukikohta on oma, uniikki kokonaisuutensa.

⁸⁰ Goldsworthy 2005, 82.

⁸¹ Southern 2007, 178.

Tukikohdat ovat muutoksista huolimatta pääpiirteiltään hyvin samankaltaisia; sarjakuvan osasta riippumatta. Tukikohtien kaava vaihtelee jonkin verran, mutta suurin osa tukikohdista on neliön muotoisia. Muutamat ovat muodoltaan epäsäännöllisempiä, mutta tämä on harvinaista (Kuva 69). Tukikohtien koko vaikuttaisi pysyvän melko samanlaisena sarjakuvan osasta riippumatta.

Kuvat 68 ja 69 näyttävät selkeästi *Akvariumin*, *Cideriumin*, *Laudanumin* ja *Periferiumin* keskeisimmät erot ja yhtäläisyydet tukikohtien ulkopuolelta katsottuna. Muurit on jokaisessa sarjakuvassa piirretty puiseksi paaluvarustukseksi, jonka edessä on V-muotoon kaitvettu oja. Tornien määrä sen sijaan vaihtelee. Kaikissa tukikohdissa ei myöskään ole suljettavaa porttia. Ojan yli menee vaihtelevasti joko maakaistale tai puusta rakennettu silta. Tukikohdissa vaikuttaisi olevan vain yksi portti kulkemista varten, joskin tätä on mahdollonta sanoa täysin varmasti, koska tukikohdat kuvataan yleensä perspektiivistä, jossa näkyy vain yksi ja sama ovi. Tämä ei kuitenkaan sulje pois mahdollisuutta useampiin oviin.

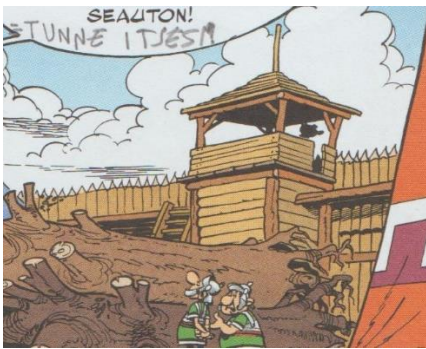

Kuva 68. *Akvariumin* tukikohta. Goscinny & Uderzo 2016d, 5.

Kuva 69. *Cideriumin* tukikohta. Goscinny & Uderzo 2018e, 6.

Sarjakuvissa muurin sisäosa kuvataan kolmella erilaisella toteutuksella. Ensimmäisessä versiossa tornien välille on piirretty puinen kulkusilta (Kuva 70). Toisessa versiossa muurin viereen on kasattu maapenkere (Kuva 71). Kolmannessa versiossa muurille ei voi nousta, vaan se koostuu pelkistä puupaaluista ja torneista. Näistä selkeästi yleisin on tapa on kuvassa 71 näkyvä maapenkere. Penkereellä varustettuja muureja löytyi sarjakuvasta seitsemän kappaletta. Toisia versioita oli kutakin kaksi kappaletta. Sarjakuvista 12:ssa muurien sisäosaa ei pystynyt selvittämään.

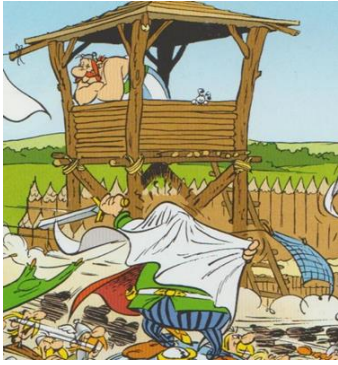
Kuva 70. Goscinny & Uderzo 2015, 15.

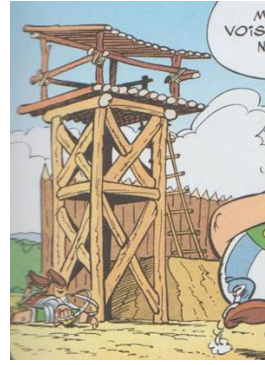
Kuva 71. Goscinny & Uderzo 2020a, 7.

Sarjakuvissa *Akvariumin*, *Cideriumin*, *Laudanumin* ja *Periferiumin* torneissa on merkittävästi eroja. Myös tornien kohdalla samojen tukikohtien tornien ulkonäöt vaihtelevat eri osien välillä (Kuva 3, 4). Vaihtuvuutta ulkonäössä vaikuttaisi ajoittain olevan myös sen perusteella, onko torni portin vieressä vai muurin kulmassa. Asterix-sarjakuvien tornit voi eroista huolimatta jakaa karkeasti kolmeen tyyppiin.

Ensimmäinen malli on hyvin yksinkertainen ja riisuttu torni (Kuvat 72, 73). Näille torneille tunnusomaista on etenkin tornin alaosa, joka on käytännössä kasattu vain ristikkäisistä puupaaluista telineeksi. Torni antaa käyttäjälleen melko vähän suojaa.

Kuva 72. Goscinny & Uderzo 2019c, 47.

Kuva 73. Goscinny & Uderzo 2017e, 13.

Toinen malli on jonkin verran ensimmäistä suojaisampi etenkin tornin alaosasta (Kuvat 70, 75). Vaikuttaisi siltä, että näissä torneissa myös tornin sisäosalla on jonkinlainen rooli, koska kuvassa 75 on oviaukko, jonka kautta pääsee sisälle. Kuvasta 70 oven olemassaoloa ei saa selville.

Kuva 74. Goscinny & Uderzo 2020a, 7.

Kolmannesta tornityypistä löytyy vain vähän esimerkkejä. Kahteen aiempaan tornityyppiin verrattuna nämä tornit ovat käytännössä umpinaisia. Torneista löytyy ainoastaan pienet ikkunat, jotka ovat kaikei ampuma-aukkoja.

Kuva 75. Gosciny & Uderzo 2021, 37.

Kuva 76. Gosciny & Uderzo 2022a, 47.

Tornien sijoittelu sarjakuvissa vaihtelee paljon. Tornit on piirretty joko siten, että tornin ulkoreuna on paaluvastuksen sisäpuolella, kuten kuvassa 77 tai siten, että tornin ulkoreuna on osin paaluvastuksen ulkopuolella, kuten kuvassa 78. Yleensä portin viereiset tornit ovat kokonaan paaluvastuksen sisäpuolella, joskin tästäkin löytyy muutamia poikkeuksia. Kulmatorneista löytyy yhtä paljon esimerkkejä molemmista tavoista. Kahdessa tapauksessa kaikki tukikohdan tornit ovat kuvan 78 tapaan osin paaluvastuksen ulkopuolella, ja yhdessä tapauksessa portin vieressä ei ollut torneja ollenkaan. Sijoittelu sarjakuvissa on siis epäsäännöllistä.

Oja on toteutettu perusidealtaan jokaisessa sarjakuvassa samalla tavalla; V-muotoisella ojalla. Sen sijaan ojan koko vaihtelee. Lisäksi ojan paaluvastuksen puoleinen reuna on vaihteleva. Reuna on joissain sarjakuvissa vain tasaista maata paaluvastuksen alla (Kuva 77). Joissain osissa ojan reuna nousee reilusti maanpinnan yläpuolelle valliksi, johon paaluvastus on istutettu (Kuva 78).

Kuva 77. Gosciny & Uderzo 2022b, 10.

Kuva 78. Gosciny & Uderzo 2018e, 6.

Tukikohdat antiikin Roomassa

Adrian Goldsworthy jakaa legioonalaisten käyttämät tukikohdat kolmeen tyyppiin: linnoituksiin, linnakkeisiin ja leireihin. Linnoituksiin saattoi majoittaa kokonaisen legioonan, linnakkeisiin apujoukkojen osaston, kun taas leirit olivat koosta riippumatta aina väliaikaisia.⁸² Pat Southern tarkentaa, että tukikohtien koko vaihteli 0,6:n ja 20:n hehtaarin välillä.⁸³

Southern erottaa vielä erikseen marssileirin ja väliaikaisen leirin. Käytännössä marssileirit olivat myös väliaikaisia leirejä. Niiden käyttöaika kuitenkin vaihteli. Osa marssileireistä oli Southernin mukaan käytössä vain yhden yön, toiset taas huomattavasti pidempään. Southern kutsuu siis näitä lyhyempään käytössä olleita marssileireiksi, ja pidempään käytössä olleita marssileirejä väliaikaisiksi leireiksi, koska leirien käyttötavassa on selkeä ero.⁸⁴

Adrian Goldsworthyn jaottelua voi soveltaa Asterix-sarjakuvien tukikohtiin. On selvää, että *Akvarium*, *Ciderium*, *Laudanum* ja *Periferium* eivät ole pienen kokonsa takia ainaakaan linnoituksia. Pieni koko voidaan huomata esimerkiksi kuvan 69 tukikohdasta. On selvää, että 4000–6000 miehen legioona ei millään mahtuisi kuvan tukikohtaan. Asterix-sarjakuvien tukikohtien koot kyllä vaihtelevat, mutta eivät merkittävästi, joten mihinkään tukikohdista ei mahtuisi kokonaista legioonaa.

Akvariumissa, *Cideriumissa*, *Laudanumissa* ja *Periferiumissa* asuu melko vähän legioonalaisia, minkä voi päätellä myös komentajan perusteella. Komentajana mainituissa neljässä tukikohdissa on Asterixeissa aina *kenturio*, joka Bishopin mukaan komentaa noin 80:tä miestä.⁸⁵ Mainittujen seikkojen perusteella kyseiset tukikohdat eivät siis ole linnoituksia. Kokonaista legioonaa ei mahtuisi yhteenkään näistä tukikohdista. Marssileirejä ne eivät myöskään ole, koska käyttö on selkeästi pitkäaikaisempaa. Vaihtoehdoksi jää siis linnake tai väliaikainen leiri.

Merkittävin ero linnakkeen ja väliaikaisen leirin välillä on juuri väliaikaisuus. Asterixeissa nämä neljä tukikohtaa ovat jatkuvassa käytössä ja niissä asuu kokoaikaisesti joukkoja, joskin joukot vaihtuvat ainakin kerran sarjakuvien aikana⁸⁶. On huomioitava,

⁸² Goldsworthy 2005, 82.

⁸³ Southern 2007, 180.

⁸⁴ Southern 2007, 191–192.

⁸⁵ Bishop 2012, 8.

⁸⁶ Sarjakuvassa *Obelix ja kumppanit*.

että näiden tukikohtien tarkoituksena on valvoa ja piirittää yhtä vielä valtaamatta jäänyttä gallialaista kylää. Koska tukikohdat ovat olemassa vain tätä tiettyä tehtävää varten, niiden voisi olettaa olevan väliaikaisia. Toisaalta tukikohtia perustettiin etenkin keisarillisen Rooman aikana nimenomaan valvomaan valloitetuja alueita⁸⁷. Asiaa vaikeuttaa myös se, että jokainen Asterix sijoittuu vuoteen 50 eKr., jolloin on vaikea sanoa, miten pitkään leirien on tarkoitus olla käytössä tai miten pitkään ne ovat jo olleet käytössä.

Sotilasmäärän lisäksi toinen merkittävä, väliaikaisuutta tukeva seikka, on pysyvien rakennuksien puute. Linnakkeissa ja linnoituksissa oli pysyviä, puisia tai kivisiä rakennuksia. Väliaikaisissa leireissä asuttiin pysyvien rakennuksien sijaan teltoissa⁸⁸. Asterix-sarjakuvien tukikohdissakaan ei ole pysyviä rakennuksia, vaan legioonalaiset asuvat teltoissa. Näiden seikkojen perusteella voisi siis sanoa, että Asterix-sarjakuvien tukikohdat *Akvarium*, *Ciderium*, *Laudanum* ja *Periferium* ovat väliaikaisia leirejä.

Päätelmään liittyy muutamia ongelmia. Telttojen käyttö on vahva peruste tukikohdan väliaikaisuudelle. Asterix-sarjakuvien muurit ja tornit puhuvat kuitenkin väliaikaisuutta vastaan. Bishopin mukaan väliaikaisissa leireissä legioonalaiset kantoivat itse mukanaan paalut, joista rintavarustus rakennettiin⁸⁹. Graham Websterin teoksessa kuvattu paalu (Kuva 79) on myös hyvin erilainen, kuin Asterix-sarjakuvien vastaava. Oikea väliaikaisen leirin paaluvarustus oli siis huomattavasti karkeamman näköinen kuin Asterixeissa. Vaikuttaisi myös siltä, että väliaikaisiin leireihin ei aluksi rakennettu torneja. Sen sijaan esimerkiksi talvileireissä oli Southernin mukaan torneja⁹⁰.

Kuva 79. Väliaikaisen leirin puupaalu. Webster 1969, 171.

Asterix-sarjakuvien tukikohdat voi siis tulkita vahvistetuksi väliaikaisiksi leireiksi. Talven tulo saattoi aiheuttaa sen, että väliaikaisesta leiristä oli tehtävä vahvempi versio. Goldsworthyn mukaan tämä tarkoitti maa- ja puuvallien rakentamista korkeammiksi sekä

⁸⁷ Southern 2007, 178.

⁸⁸ Goldworthy 2005, 86.

⁸⁹ Bishop 2012, 17.

⁹⁰ Southern 2007, 192.

tornien rakentamista. Tämä voisi tarkoittaa myös sitä, että puupaalut vaihdettiin Websterin piirroksen versiota vankempiin paaluihin. Hän mainitsee myös teltojen muuttamisen majoiksi, mitä Asterixeissa ei tosin tapahdu.⁹¹

Tätä näkemystä tukisi myös tutkimuksen alussa mainittu sarjakuvan esittelyteksti, joka mainitsee kuitenkin legioonalaisten asuvan *linnoitetuissa leireissä!* Tilanteen voisi tulkita siis siten, että Asterixin kylää ympäröivät tukikohdat todella ovat väliaikaisia leirejä, joita on sitten ajan saatossa päädytty vahvistamaan ja näin muokkaamaan niistä pysyvämpiä. Esittelytekstille ei kuitenkaan voi antaa liian suurta painoarvoa, koska alkukielisissä albumeissa maininnan merkitys voi olla erilainen.

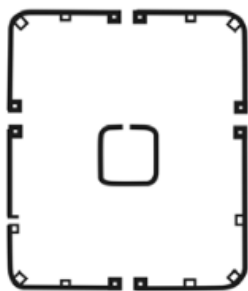
Kaavakuvia tukikohdista on saatavilla melko paljon. Kuvien keskeinen ongelma on kuitenkin se, että useimmat niistä kuvaavat isoja linnoituksia tai linnakkeita. Pienistä tukikohdista löytyy merkittävästi vähemmän kaavakuvia. Kaavakuvat tekevät kuitenkin selväksi sen, että tukikohdat eivät aina olleet selkeitä neliön tai suorakulmion muotoisia, vaan vaihtelua oli paljon. Southern mainitsee, että Rooman valtakunnan alkuaikoina tukikohtien muodossa oli vaihtelua ja pelikorttimainen muoto vakiintui vasta myöhemmin⁹². Asterix-sarjakuvissa esiintyvää tukikohtien muodon vaihtelua voi siis pitää oikeana valintana, vaikka se onkin harvinaista.

Kuvassa 80 on eräs esimerkki pienestä tukikohdasta. Tukikohta on apujoukkojen linnake Wallsendistä⁹³. Todennäköisesti linnake on rakennettu reilusti ajanlaskun alun jälkeen, joten se ei ole ajallisesti vertailukelpoinen sarjakuviin. Se osoittaa kuitenkin hyvin tukikohdan kaavan, ja on kooltaan pieni. Tukikohdan ala- ja yläreunat ovat noin 100 metriä, ja molemmat sivut 150 metriä. Kooltaan se asettuisi siis suurin piirtein Asterix-sarjakuvien tukikohtien kokoluokkaan.

⁹¹ Goldsworthy 2005, 82.

⁹² Southern 2007, 180.

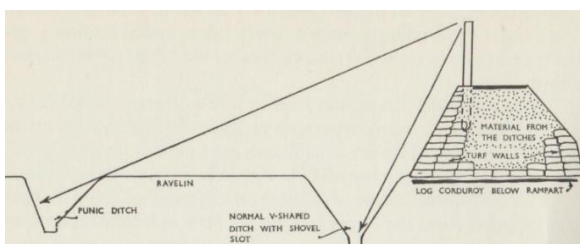
⁹³ Symonds 2018, 8.

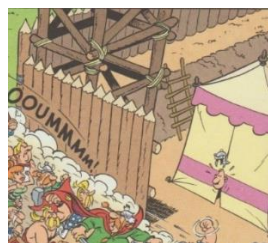
Kuva 80. Wallsendin linnake. Symonds 2018, 8.

Tutkimuskirjallisuudesta löytyy selkeitä kirjallisia kuvauksia muurien rakentamisesta. Kuvia varsinkin puisista paaluvarustuksista löytyy heikommin. M. C. Bishop korostaa, että väliaikaiset leirit rakennettiin samalla tavalla riippumatta siitä, olivatko ne vain yöpymistä vai pidempää tehtävää varten. Väliaikaiset leirit rakennettiin samalla tavalla siten, että maavallin päälle rakennettiin puisista paaluista rintavarustus. Muurien viereen kaivettiin myös oja. Merkittävää on kuitenkin se, että muurien ja puolustusten taso vaihteli sen mukaan, millaiseksi vihollisen uhka arvioitiin. Maavallit saattoivat olla matalampia ja oja vähemmän syvä, jos vihollisia ei oletettu olevan lähellä.⁹⁴

M. C. Bishop kertoo myös, että maa- tai nurmivallia käyttävissä tukikohdissa paaluvarustuksen taakse rakennettiin penkere, jossa kulki suojaista kävelyreitti legioonalaisia varten.⁹⁵ Graham Websterin kirjaan piirretty kuvaus (Kuva 81) tukikohdan muureista vaikuttaisi olevan samanlainen kuin Bishopin kirjallisessa kuvauksessa.

Kuva 81. Penkere ja paaluvarustus. Webster 1969, 174.

Kuva 82. Gosciny & Uderzo 2022a, 42.

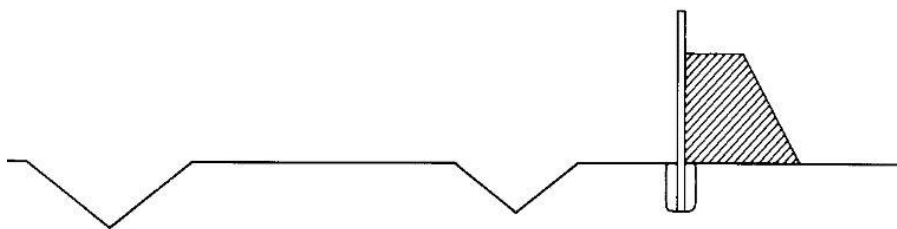
⁹⁴ Bishop 2012, 17.

⁹⁵ Bishop 2012, 17.

Websterin kuvan suhteen on huomioitava, että hän puhuu teoksessaan ensimmäisen ja toisen vuosisadan tukikohdista. Kuitenkin vertaamalla kuvaa ja tekstiä Bishopin ja Southernin näkemyksiin, on selvää, että tätä vanhempiakin tukikohtia rakennettiin samalla tavalla. Pat Southernin kuvauksen mukaan nimenomaan vanhempien roomalaisten tukikohtien muurit rakennettiin tyypillisesti siten, että maa- tai nurmivallin päälle rakennettiin puinen rintavarustus⁹⁶.

Kuvan 81 on siis oikea muurin rakennustapa kolmesta aiemmin mainitusta sarjakuvien vaihtoehdosta. Websterin kuvaan verrattuna sarjakuvan muurin sisäosa on todella identtinen. Muurin ulkoreuna on ongelmallisempi tapaus. Websterin kuvan perusteella paaluvarustuksen ulkoreuna tulisi olla maapenkereen päällä. Kuten kuva 77 osoitti, sarjakuvissa asia ei aina ole näin.

Tällaisesta muurien sijoitustavasta löytyi erittäin vähän todisteita. John Wacherin teoksessa esiteltiin kuvan 83 kaltainen ratkaisu, joka on ainakin ulkoreunaltaan samanlainen sarjakuvien kanssa. Ongelmana on se, että tämä piirros ei ole peräisin tukikohdasta, vaan Saksan rajaseuduilla kulkeneesta muurista, joka kaiketi suojasi Rooman valtakunnan ulkoisimpia rajoja. Piirroksen muurin viereinen penkere on Wacherin mukaan hypoteettinen.⁹⁷ Kuva toimii siis ennen kaikkea todisteena siitä, että tälläkin tavalla tehtiin paaluvarustuksia. Epäselväksi jää se, käytettiinkö tällaisia myös tukikohdissa. Siksikin Websterin piirros (Kuva 81) vaikuttaisi tutkimuskirjallisuuden perusteella olevan näistä kahdesta tarkempi kuvaus ja sarjakuvien tulisi noudatella sen mallia.

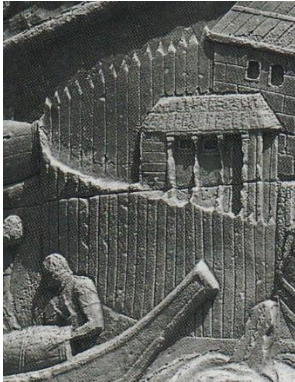

Kuva 83. Muurit penkereen edessä, eikä päällä. Wacher 2001, 159.

⁹⁶ Southern 2007, 193.

⁹⁷ Symonds 2018, 159.

Websterin kuvan 79 paalua käytettiin siis väliaikaisissa leireissä. Koska tulkitsin Asterix-sarjakuvien tukikohtien olevan vähintään vahvistettuja väliaikaisia leirejä tai mahdollisesti talvileirejä, on niiden muurin paalujen oltava erilaisia. Etenkin Trajanuksen pylvästä löytyy myös kuvia samanlaisista paaluista, joita Asterix-sarjakuvissa käytettiin (Kuvat 84 ja 85).

Kuva 84. Paaluväestys. Goldsworthy 2005, 98.

Kuva 85. Goldsworthy 2005, 173.

Koska kuvat ovat jälleen Trajanuksen pylvästä, asettuvat ne ajankohdaltaan vuoden 100 jKr. jälkipuoliskolle. Ajankohta on sarjakuvien kannalta edelleen väärä, koska pylvässä kuvataan ajanlaskun alun jälkeisiä armeijoita ja tukikohtia.⁹⁸ Yhdennäköisyys sarjakuvien kanssa on kuitenkin jälleen selkeä. Paalut ovat ulkonäöltään ja asetteluiltaan samanlaisia. Mielenkiintoinen ero kuvissa on paalujen yläosassa. Kuvassa 85 paalujen edessä kulkee sivuttain jonkinlainen osio, jonka voisi tulkita tukevan palkkeja ja sitovan ne yhteen. Toisessa kuvassa tällaisia ei ole. Sama voidaan huomata myös sarjakuvista. Sarjakuvien kuvassa 69 paaluväestyksessä ei ole mitään muuta paalujen lisäksi. Sarjakuvien kuvassa 68 taas voidaan havaita samanlainen paalujen edessä kulkeva sidos, joskin huomattavasti Trajanuksen pylvään kuvaa kapeampi.

Tornien sijoittelusta ja sijainnista löytyy hyvin tietoa. Kuvaesimerkkejä vanhemmista tasavallan ajan torneista löytyy erittäin heikosti. Tässä tapauksessa joudun siis

⁹⁸ Goldsworthy 2005, 11.

käyttämään esimerkkeinä yksilöitä myöhemmän ajan torneista sekä erilaisista veistoksista löytyvistä torneista.

Jokaisessa tukikohdassa oli tornit neljän pääportin molemmilla puolilla. Lisäksi jokaisessa kulmassa oli torni. Näiden välillä muurin varrella saattoi olla vaihteleva määrä torneja. Tornien sijoittelusta ja muodosta on erilaisia tietoja. Bishopin tietojen perusteella vaikuttaisi siltä, että puisissa tukikohdissa tornit olivat lähtökohtaisesti paaluvarustuksen sisäreunaa vasten siten, että ne eivät työntyneet esiin muurista. Näitä muureista esiin työntyviä torneja nähtiin vasta reilusti ajanlaskun alun jälkeen. On toki huomioitava, että portin viereiset tornit vaikuttivat olevan usein osin paaluvarustuksen ulkopuolella.⁹⁹

Sarjakuvissa kulmatornit ovat usein osin paaluvarustuksen ulkopuolella. Tämä ratkaisu vaikuttaisi siis olevan virheellinen. Toinen sarjakuvien selkeä virhe liittyy myös kulmiin. Bishopin mukaan muurien kulmat olivat tyypillisesti pyöristettyjä¹⁰⁰ (Kuva 86). Sarjakuvissa käytännössä kaikki tukikohdat ovat kulmistaan kulmikkaita.

Kuva 86. Torni muurin sisäreunaa vasten. Bishop 2012, 20.

Tornien ulkonäön arviointi osoittautui erittäin vaikeaksi. Tasavallan ajan torneista löytyy kuvia heikosti. Tutkimuskirjallisuudesta erottui neljä erilaista tornia, joita voi käyttää vertailtaessa sarjakuviin. Kyseisiin torneihin liittyy kuitenkin monia ongelmia.

Kuvan 87 torni on rekonstruktio, joka perustuu kaivauslöytöihin ja Trajanuksen pylväeseen. Lisäksi se on peräisin Saksasta alueelta, joka kuului Rooman rajaseutuihin. Torni ei myöskään ole peräisin tukikohdasta, vaan on yksittäinen rajaseutua valvova torni.¹⁰¹

⁹⁹ Bishop 2012, 19–20.

¹⁰⁰ Bishop 2012, 18.

¹⁰¹ Goldsworthy 2005, 155.

Kuvan 87 tornissa on monia piirteitä, jotka voi löytää sarjakuvasta. Tornin katto on samanlainen kuin kaikissa muissa sarjakuvien torneissa kuvaa 73 lukuun ottamatta. Lisäksi tornin alaosa on täysin samalla tavalla rakennettu kuin sarjakuvien kuvan 74 torni, mikä kertoo sarjakuvan tekijöiden varmasti tutustuneen kuvan 87 tornin rakennustyyliin. Sen sijaan yläosa ei ole kattoa lukuun ottamatta kovinkaan samanlainen. Tornin umpinaisuus ja yläosan leveys tukisivat sitä näkemystä, että kyseessä voisi olla jonkinlainen sarjakuvien kuvan 75 tornin esikuva. Tämä on kuitenkin melko venytetty tulkinta.

Kuvan 88 Englannin Coventryssä sijainneen Luntin linnakkeen torni on myös rekonstruktio.¹⁰² Kuvan muuri edustaa erilaista tyyliä kuin sarjakuvissa käytetty versio. Tässä tornissa keskeisenä samankaltaisuutena on lähinnä tornin yläosan aidat.

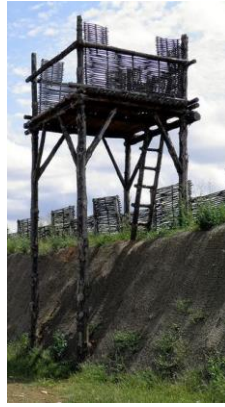
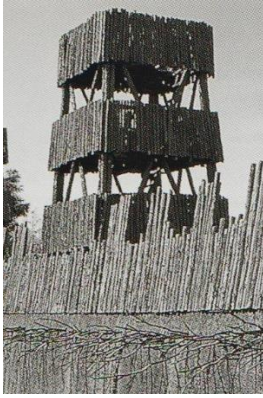
Kuva 87. Rekonstruktio Saksassa. Goldsworthy 2005, 193.

Kuva 88. Coventry. Goldsworthy 2005, 88.

Kuvien 89 ja 90 tornit ovat rekonstruktioita Julius Caesarin johtamasta Alesian piirityksestä, joka ajoittuu vuodelle 52 eKr.¹⁰³ Ajankohdaltaan ne osuvat erittäin lähelle Asterix-sarjakuvien ajankohtaa. Piirityksen jäljiltä on havaittavissa kaksi erilaista tornia. Torni 89 ei juurikaan muistuta sarjakuvien torneja. Kuvasta 90 löytyy muutamia piirteitä, jotka voi karkeasti yhdistää kuvan 73 torniin, mutta samasta tornityypistä ei varmastikaan ole kyse.

¹⁰² Goldsworthy 2005, 88.

¹⁰³ Goldsworthy 2005, 192.

Kuva 89. Piiritystorni. Goldsworthy 2005, 155. Kuva 90. Piiritystorni. Raddatto, Carole 2016.

Tornien osalta ulkonäkö ja ajallinen sijoittuminen eivät vaikuttaisi olevan historiallisesti tarkkoja. Kuvan 90 ja etenkin kuvan 87 torneissa on tunnistettavia piirteitä, mutta sarjakuvien kuvat ovat silti monelta osin erilaisia. Tornit on todettava epätarkoiksi, koska selkeitä, tunnistettavia roomalaisia yksilöitä ei löytynyt.

Tukikohdissa oli oja Goldsworthyn mukaan aina vähintään yksi. Apujoukkojen linnakkeissa ja pienissä etuvartioasemissa oli hänen mukaansa harvoin vähemmän kuin kolme oja.¹⁰⁴ Asterix-sarjakuvissa jokaisessa tukikohdassa on vain yksi oja, mikä ei ole suoraan väärä ratkaisu, mutta Goldsworthyn näkemys viittaisi siihen, että niitä tulisi olla useampi. Tästä oli kuitenkin vaihtelevaa tietoa eri tutkimuskirjoissa.

Tutkimuskirjallisuudesta erottuu käytännössä kaksi erilaista ojatyyppeä. Bishop mainitsee, että muitakin ojatyyppejä oli, mutta käytetyin tyyppi roomalaisissa tukikohdissa oli V-muotoinen *fossa fastigata* (Kuva 91). Bishopin mukaan ojan pohjalla oli usein ”ankle-breaker”, jonka tarkoituksena oli ilmeisesti hidastaa ja hankaloittaa mahdollisen vastustajan hyökkäystä.¹⁰⁵ Sarjakuvissa ”nilkanrikkojaa” ei nähdä, vaan oja on kuvattu johdonmukaisesti tarkasti vain V-muotoisena ojana. Bishopin sanavalinta ”usein” jättää mahdollisuuden myös sellaiselle tulkinnalle, että tätä ”ankle-breaker”-lisäystä ei aina tehty, jolloin oja olisi jäänyt vain V:n muotoiseksi. Sarjakuvien oja on siis varsin tarkka.

¹⁰⁴ Goldsworthy 2005, 88.

¹⁰⁵ Bishop 2012, 22

Kuva 91. *Fossa fastigata* -oja. Bishop 2012, 22.

Bishop toteaa, että oja päättyi tavallisesti kulkuportin viereen, mutta ajoittain oja jatkui myös portin edestä, jolloin oli rakennettava silta.¹⁰⁶ Asterix-sarjakuvissa on siis käytetty molempia tapoja. Silta on selkeästi suositumpi ratkaisu sarjakuvissa, mutta vaihtoehtoista tapaakin on käytetty ainakin kolmessa sarjakuvassa. Sarjakuvien ratkaisua voisi siis pitää vääränä, mutta Bishop ei tarkenna, miten paljon yleisempi ratkaisu ensiksi mainittu oli. Siksi sarjakuvien ratkaisua voi pitää tarkkana.

Sarjakuvien tukikohdat ovat siis monelta osin tarkkoja, ja monelta osin epätarkkoja. Paaluarustus, muurin penkere ja oja ovat ulkonäöltä ja ajankohdalta tarkasti toteutettuja. Sen sijaan tornit ja tukikohtia ympäröivien paalujen muoto jättää kysymysmerkkejä.

¹⁰⁶ Bishop 2012, 22.

Loppulause

René Goscinny ja Albert Uderzon *Asterix seikkailee* -sarjakuva on laaja kokonaisuus erilaisia aseita, suojavarusteita ja tukikohtia. Kuten kuvien määrästä voi huomata, esimerkkejä kaikista kolmesta osa-alueesta oli sarjakuvissa runsaasti. Tarkastelin tutkimuksessa aseiden, suojavarusteiden sekä tukikohtien ulkonäön ja ajankohdan historiallista tarkkuutta. Goscinny ja Uderzo ovat sarjakuvissaan tarkkuuden suhteen ajoittain erittäin tarkkoja, välillä tuskin ollenkaan.

Ulkonäön historiallinen tarkkuus oli korkealla tasolla erityisesti miekan ja keihään osalta. On selvää, että Goscinny ja Uderzo ovat tutkineet antiikin Rooman ajan aseita, poimineet sieltä mieleisensä aseet ja kopioineet ne sarjakuviin. Aseet oli usein poimittu vääriä ajanjaksoilta, mutta etenkin sarjakuvien yleisimmät aseet olivat ulkonäöltään hyvin selkeitä ja tarkkoja kopioita roomalaisista esikuvistaan. Myös haarniskoissa oli havaittavissa samaa, onnistunutta kopiointia ulkonäöllisesti, ja suurta vaihtelua ajallisessa tarkkuudessa.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että miekoissa ja keihäissä on oletettavasti käytetty esikuvana arkeologisia löytöjä. Goscinny ja Uderzo ovat siis ensisijaisesti kopioineet aitoja, antiikin Rooman ajalta löydettyjä aseita. Haarniskoissa on aseisiin verrattuna hyödynnetty selvästi enemmän myös erilaisia antiikin Rooman ajan veistoksia, mikä asettaa luonnollisesti enemmän epävarmuutta niiden tarkkuudelle. Etenkin Trajanuksen pylväs nousi esiin useammassa kohdassa.

Tukikohtien osalta tarkkuus ei ollut aivan samalla tasolla. Oja ja paaluvarustuksen penkere olivat ajallisesti ja ulkonäöllisesti onnistuneita valintoja, mutta etenkin tornien osalta jäi paljon kysymysmerkkejä. On selvää, että tutkimuskirjallisuutta torneista olisi syytä löytää lisää, koska esimerkkejä roomalaisista torneista löytyi nykyisistä teoksista vain vähän. Tornien osalta on siis vaikea sanoa, ovatko tekijät kopioineet jotain roomalaisia torneja vai keksineet itse.

Pohdin tutkimuksen alussa, että antiikin Rooman historiallisia raameja on pakko jossain määrin noudattaa, jotta lukijat tunnistaisivat Asterix-sarjakuvien roomalaiset esineet ja asiat nimenomaan roomalaisiksi. Näin sarjakuvissa käykin. Tekijät ovat useassa kohtaa yksinkertaistaneet ja muokanneet esineitä ja tukikohtia, mutta tämä tehdään sarjakuvissa selkeästi siten, että tunnistettavuus säilyy.

Goscinnyn ja Uderzon tavalle kuvata legioonalaisia ja tukikohtia erottui tutkimuksessa mielestäni kaksi keskeistä syytä. Näkisin, että nämä syyt olivat (1) huumorin tuominen sarjakuviin sekä (2) halu kokeilla ja esitellä antiikin Rooman kulttuuria. Tekijät pyrkivät Asterix-sarjakuvissa hauskuuttamaan lukijoita. Sarjakuvien henkilöt ovat ulkonäöltään hyvin karikatyyrimäisiä ja käytökseltään huvittavia. Roomalaiset ovat sarjakuvissa gallialaisten kanssa jatkuvasti tekemisissä ja nämä kohtaamiset ovat keskeinen osa sarjakuvien juonta.

Näkisin, että Asterix-sarjakuvissa kaikki ulkonäölliset ja ajalliset historialliset tosiseikat ovat alisteisia huumorille. Goscinnyn ja Uderzo ovat muokanneet legioonalaisten aseita ja varusteita, jos jokin aidoissa versioissa on ollut esteenä huumorin käytölle. Näkisin haarniskojen pelkistämisen ja kypärien poskisuojien pienen koon merkinä juuri tästä; sarjakuvien hahmojen ruumiinosia ja kasvoja tuodaan varusteita enemmän esille, koska niiden avulla tekijät luovat suurimman osan sarjakuvan hauskuudesta. Jos tämä esille tuominen on vaatinut vaikkapa kypärän muokkaamista, tekijät ovat sen tehneet. He ovat muokatesaan silti pitäneet esineet helposti tunnistettavina. Tärkeimpiä piirteitä ei ole hävitetty.

Sarjakuvista välittyy lisäksi Goscinnyn ja Uderzon halu kokeilla. Tekijät ovat pitäneet sarjakuvia leikkikenttäänään, jossa saa ajankohdasta riippumatta käyttää esimerkiksi mitä tahansa roomalaista asetta, tornia tai haarniskaa. Missään tutkimukseni osiossa ei voinut havaita, että sarjakuvan tekijät olisivat valinneet vain yhden, tietyn tavan kuvata esineen tai asian ja pysyneet samassa. He ovat sekä aseissa, suojarusteissa että tukikohdissa kokeilleet erilaisia tapoja piirtää ja kuvata asiat. Osa näistä tavoista on historiallisesti tarkkoja, loput ovat sitten vähemmän tarkkoja. Esimerkiksi haarniskoissa voitiin erottaa neljä tarkkaa päätyyppiä, joista suurin osa oli ulkonäöltään historiallisesti tarkkoja. Lisäksi sarjakuvissa oli näiden neljän sekoituksia, jotka olivat taas selkeästi Goscinnyn ja Uderzon kokeiluja, joihin tuskin liittyy mitään historiallista pohjaa.

Kokeilunhaluun liittyy läheisesti mahdollinen pyrkimys esitellä antiikin Rooman esineellistä kulttuuria. Esimerkiksi juuri sarjakuvien haarniskojen avulla esitellään laajalta aikaväliltä erilaisia legioonalaisten käyttämiä haarniskoja. Kuten todettua, haarniskat ovat monella tapaa pelkistettyjä, mutta tekijät kykenevät silti niiden avulla näyttämään, millaisia varusteita legioonalaiset ovat Rooman historian varrella käyttäneet. Tämä pyrkimys laajemman aikavälin esineiden esittelyyn asetti luonnollisesti Asterixien ajallisen tarkkuuden heikoksi, mutta Goscinnyn ja Uderzo saivat sen avulla mahdollisuuden esitellä

sarjakuvissaan huomattavasti suuremman määrän esineitä, joista suuri osa on piirretty ulkonäöllisesti hyvin tarkaksi.

Asterix-sarjakuvat ovat jatkotutkimuksien suhteen melkoinen aarrea. Tämä tutkimus olisi mahdollista toteuttaa reilusti laajempaan versioon. Pelkästään legioonalaisten aseista saisi tehdä useita eri tutkimuksia. Käsittelin tässä tutkimuksessa aseista vain miekan ja keihään. Näiden lisäksi aseista voisi tutkia tikareita, jousipyssyjä sekä esimerkiksi piirityslaitteita. Myös gallialaisten ulkonäön tarkkuutta olisi kiinnostavaa tutkia. He ovat sarjakuvissa huomattavasti Rooman legioonalaisia keskeisemmässä asemassa, joten aineistosta ei olisi pulaa. Lisäksi olisi mahdollista tutkia myös Roomalaisten toimintaa gallialaisia vastaan taisteltaessa.

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

I PAINETUT LÄHTEET

Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2001: *Asterix & Co osa 1. Gallian maisemat*. Egmont kustannus.

Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2002: *Asterix & Co osa 2. Maailman ympäri*. Egmont kustannus.

Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2015. *Jumaltenrannan nousu ja tuho*. Suomentanut Jorma Kapari & Outi Walli. Egmont kustannus.

Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2016a: *Asterix ja normannien maihinnousu*. Suomentanut Jorma Kapari. 8. painos. Egmont kustannus.

Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2016b: *Asterix ja riidankylväjä*. Suomentanut Jorma Kapari. 8. painos. Egmont kustannus.

Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2016c: *Asterix legioonalaisena*. Suomentanut Jorma Kapari. 8. painos. Egmont kustannus.

Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2016d: *Asterix olympialaisissa*. 10. painos. Suomentanut Outi Walli. Egmont kustannus.

Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2017a: *Asterix Hispaniassa*. Suomentanut Outi Walli. 9. painos. Egmont kustannus.

Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2017b: *Asterix ja rahapata*. Suomentanut Jorma Kapari. 7. painos. Egmont kustannus.

Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2017c: *Obelix ja kumpp*. 4. painos. Egmont kustannus.

Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2017d: *Kultainen sirppi*. Suomentanut Outi Walli. 8. painos. Egmont kustannus.

Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2018a: *Asterix gallialainen*. Suomentanut Outi Walli. 4. painos. Egmont kustannus.

- Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2018b: *Asterix gladiaattorina*. Suomentanut Jorma Kapari. 9. painos. Egmont kustannus.
- Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2018c: *Asterix ja alppikukka*. Suomentanut Outi Walli. 6. painos. Egmont kustannus.
- Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2018d: *Asterix ja gootit*. Suomentanut Jorma Kapari. 8. painos. Egmont kustannus.
- Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2018e: *Päälliköiden ottelu*. 9. painos. Suomentanut Outi Walli. Egmont kustannus.
- Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2019a: *Asterix Britanniassa*. Suomentanut Jorma Kapari. 8. painos. Egmont kustannus.
- Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2019b: *Asterix ja Caesarin laakeriseppäle*. Suomentanut Jorma Kapari. 5. painos. Egmont kustannus.
- Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2019c: *Obelix ja kumpp*. Suomentanut Jorma Kapari. Egmont kustannus.
- Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2020a: *Asterix Belgiassa*. Suomentanut Jorma Kapari. Egmont kustannus.
- Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2020b: *Asterix ja kadonnut kilpi*. Suomentanut Outi Walli. 6. painos. Egmont kustannus.
- Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2021: *Asterix ja Caesarin lahja*. Suomentanut Jorma Kapari. 4. painos. Storyhouse Egmont.
- Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2022a: *Asterix ja ennustaja*. Suomentanut Jorma Kapari. 4. painos. Storyhouse.
- Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2022b: *Asterix Korsikassa*. Suomentanut Outi Walli. 4. painos. Storyhouse Egmont.
- Gosciny Réne & Uderzo, Albert 2022c: *Asterix lyö vetoa*. Suomentanut Outi Walli. Storyhouse Egmont.

II UUTISET

Laaksonen, Teemu. "Asterix on sarjakuvahahmoista suurin" – Piirtäjä Uderzolla oli syn-
tyessään liikaa sormia ja 14 muuta välttämätöntä knoppia Galliasta. Yle 11.4.2024.

Römpötti, Harri. *Uusien tekijöiden Asterix ei riemastuta*. Helsingin sanomat (HS)
26.10.2013.

Rowland, Oliver. *Asterix creator on his life's work*. The Connexion 24.3.2020.

III SANAKIRJAT JA HAKUTEOKSET

Oxford classical dictionary. Oxfordre.com/classics.

Simon Hornblower & Anthony Spawforth 2003: *Oxford classical dictionary*. Oxford
University Press.

Tieteen termipankki 11.04.2024: Nimitys:anakronismi. (Tarkka osoite: [https://www.tie-
teentermipankki.fi/wiki/Nimitys:anakronismi](https://www.tie-
teentermipankki.fi/wiki/Nimitys:anakronismi).) Luettu 11.4.2024.

IV TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Bishop, M. C. 2016: *The Gladius. The Roman short sword*. Bloomsbury.

Bishop, M. C. 2012: *Handbook to Roman Legionary fortresses*. Pen & Sword Military.

Bishop, M. C. 2006 & Coulston, J. C. N.: *Roman Military Equipment from the Punic
Wars to the Fall of Rome*. 2. painos. Oxbow books.

Goldsworthy, Adrian 2005: *Rooman sotilasmahti. Armeija, joka loi historian mahtavim-
man imperiumin*. Karisto Oy.

Herkman, Juha 1996: *Ruutujen välissä. Näkökulmia sarjakuvaan*. Toimittanut Juha Herk-
man. Tampere University Press.

Herkman, Juha 1998: *Sarjakuvan kieli ja mieli*. Vastapaino.

- Loades, Mike 2010: *Swords and Swordsmen*. Pen & Swords military.
- Negin, Andrei 2015: "Roman helmets with a browband shaped as a vertical fronton"
HISTORIA I ŚWIAT 4, s. 31–46.
- Polack, Gillian 2016: *History and Fiction: Writers, Their Research, Worlds and Stories*.
Peter Lang.
- Son of Classics and Comics* 2016. Toimittaneet George Kovacs & C. W. Marshall. Oxford University Press.
- Southern, Pat 2007: *The Roman Army: A Social and Institutional History*. Oxford University Press.
- Symonds, Matthew 2018: *Protecting the Roman Empire : Fortlets, Frontiers, and the Quest for Post-Conquest Security*. Current World Archaeology.
- Wacher, John 2001: *The Roman World*. Routledge.
- Watson, G. R. 1969: *The Roman Soldier*. Thames & Hudson.
- Webster, Graham 1969: *The Roman imperial army of the first and second centuries a.d.*
Adam & Charles Black.